

MAŁGORZATA KARKOCHA
UNIwersytet Łódzki*

Parafia Rembieszyce w latach 1800–1945. Wybrane zagadnienia

Parafia św. Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach położona jest na terenie województwa świętokrzyskiego, w gminie Małogoszcz. Została erygowana w 1438 r. staraniem rodu Odrowążów, właścicieli Rembieszyc i okolicznych wiosek. Od chwili powstania aż do dziś, w jej skład wchodziły cztery osady: Rembieszyce, Karsznice, Mieronice i Wola Tesserowa.

Parafia rembieska nie wzbudziła, jak dotąd, większego zainteresowania wśród historyków. Lista badaczy zainteresowanych tym zagadnieniem ogranicza się w zasadzie do jednego nazwiska. Ksiądz Jan Wiśniewski w swojej pracy *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim* omówił pokrótce jej dzieje na przestrzeni wieków, uczynił to jednak w sposób fragmentaryczny i dość przypadkowy, nie mając dostępu do wielu podstawowych źródeł¹. Ten sam autor zamieścił także podstawowe informacje na temat kościoła parafialnego z końca XVIII w., stanowiącego cenny zabytek barokowej architektury drewnianej w Polsce. Zarówno więc sama parafia, jak i jej świątynia wymagają gruntownego opracowania. Niniejszy tekst stawia sobie za cel wypełnienie tej luki w historiografii polskiej.

Nie sposób w tego typu publikacji omówić wszystkich aspektów związanych z funkcjonowaniem interesującej nas parafii na przestrzeni badanego okresu. Skoncentrujemy się zatem na kilku wybranych kwestiach, takich jak przynależność do administracji państwowej i kościelnej, uposażenie parafii, duszpasterze i służba

* Wydział Filozoficzno-Historyczny, Instytut Historii, Katedra Historii Nowożytnej.

¹ J. Wiśniewski, *Historyczny opis kościołów, miast, zabytków i pamiątek w Jędrzejowskim*, Marjówka 1930, s. 333–339.

kościelna, ludność parafii. Podstawę źródłową dla sformułowanej powyżej problematyki badawczej stanowią w pierwszym rzędzie materiały gromadzone w kieleckim Archiwum Diecezjalnym. Są to m.in. akta konsystorskie, spisy funduszy plebani, inwentarze zdawczo-odbiorcze, wykazy statystyczne, protokoły wizytacji dziekańskich i pasterskich oraz protokoły sporządzane przed wizytacją parafii. W mniejszym zakresie wykorzystano dokumenty ze zbiorów Archiwum Parafialnego w Rembieszycach. W tym przypadku były to głównie księgi metrykalne urodzonych i zgonów, a także kronika parafii. Spośród źródeł drukowanych należy wymienić elenchusy – katalogi diecezjalne publikowane systematycznie w XIX i XX stuleciu. Inne dokumenty (np. korespondencja) mają charakter uzupełniający.

Przynależność do administracji państwowej i kościelnej

Po trzecim rozbiórze Rzeczypospolitej parafia Rembieszycze znalazła się w granicach zaboru austriackiego. W 1807 r. cesarz Francuzów Napoleon I i cesarz Rosji Aleksander I na mocy układu w Tylży z ziem drugiego i trzeciego zaboru pruskiego (bez Gdańska i obwodu białostockiego) utworzyli Księstwo Warszawskie, które jeszcze w tym samym roku zostało podzielone na departamenty i powiaty. Po klęsce Austrii pod Wagram (5 i 6 lipca 1809 r.) i zwycięstwach ks. Józefa Poniatowskiego, terytorium Księstwa Warszawskiego zostało powiększone o ziemie trzeciego i skrawek pierwszego (okręg zamojski z Zamościem) zaboru austriackiego. W wyniku tych zmian interesująca nas parafia weszła w skład departamentu radomskiego i powiatu kieleckiego².

W roku 1815 na kongresie wiedeńskim utworzone zostało Królestwo Polskie, w granicach którego znalazła się parafia rembieska. Decyzją namiestnika z 16 stycznia 1816 r. na obszarze Królestwa wprowadzono nowy podział administracyjny – w miejsce departamentów utworzono województwa, które podzielono na obwody, powiaty i gminy. Parafia św. Apostołów Piotra i Pawła znalazła się wówczas w granicach województwa krakowskiego, w obwodzie i po-

² J.Z. Pająk, *Dzieje podziałów administracyjnych a granice regionu świętokrzyskiego*, [w:] *Region świętokrzyski. Mit czy rzeczywistość?*, red. J. Wijaczka, Kielce 2001, s. 56–57; T. Koba-Ryszevska, *Przeszłość administracyjna ziem województwa kieleckiego*, [w:] *Z dziejów ziemi kieleckiej (1918–1944)*, Warszawa 1970, s. 14–15.

wiecie kieleckim, w gminie Rembieszycy³. W marcu 1837 r. przemianowano województwa na gubernie, w czerwcu 1841 r. zmieniono zaś nazwę guberni krakowskiej na kielecką. W roku następnym (11 października 1842 r.) obwody zamieniono na powiaty, a powiaty na okręgi. Kolejną ważną modyfikację przyniósł ukaz carski z 21 sierpnia 1844 r., który w miejsce dotychczasowych ośmiu ustanawiał pięć guberni. Nastąpiło wtedy połączenie guberni kieleckiej i sandomierskiej w gubernię radomską. Na siedzibę jej władz wyznaczono miasto Radom. Gubernia ta obejmowała swym zasięgiem osiem powiatów: miechowski, olkuski, opatowski, opoczyński, radomski, sandomierski, stopnicki oraz kielecki, w skład którego wchodziła omawiana tu parafia⁴.

Po upadku Powstania Styczniowego władze carskie dokonały nowego podziału administracyjnego Królestwa Polskiego (dekret z 31 grudnia 1866 r.). Ponownie utworzona została gubernia kielecka, która składała się teraz z siedmiu powiatów. W jej granicach, w powiecie kieleckim, parafia Rembieszycy znajdowała się aż do wybuchu I wojny światowej, kiedy to okupacyjne władze austriackie zniosły podział na gubernie i utworzyły na całym zajmowanym przez siebie obszarze Królestwa Kongresowego generał-gubernatorstwa. W odrodzonej Polsce przywrócono dawny podział na województwa, powiaty i gminy. Od 1919 r. aż do wybuchu II wojny światowej parafia Rembieszycy przynależała administracyjnie do województwa kieleckiego, powiatu jędrzejowskiego i gminy Złotniki. W czasach okupacji hitlerowskiej część województwa kieleckiego (powiaty olkuski, zawierciański, będziński i część powiatu częstochowskiego) została wcielona do Rzeszy, reszta jego obszarów, wraz z omawianą tu parafią, znalazła się natomiast w obrębie Generalnego Gubernatorstwa, które dzieliło się na dystrykty: krakowski, lubelski, radomski i warszawski, a od 1941 r. także galicyjski. Niemieckie władze okupacyjne zniosły podział na województwa, zachowując powiat jako jednostkę podziału terytorialnego, z tym że okupacyjny powiat pod względem obszaru był większy niż

³ Por. np. inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., Archiwum Diecezjalne w Kielcach [dalej: ADK], Akta konsystorskie parafii Rembieszycy 1811–1833 [dalej: Akta konsystorskie 1811–1833], sygn. PR-6/1, k. 18; oraz akta wizytacji dziekańskiej z 1825 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 364.

⁴ T. Koba-Ryszewska, *op. cit.*, s. 14–18; J.Z. Pająk, *op. cit.*, s. 57–59; W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *Podziały administracyjne Królestwa Polskiego w okresie 1815–1918 (zarys historyczny)*, „Dokumentacja geograficzna”, z. 4, Warszawa 1956, s. 4–6, 13–14, 21–23, 53–54.

przedwojenny. Po wyzwoleniu kraju przywrócono przedwojenny podział państwa na województwa, powiaty i gminy⁵.

Co się tyczy administracji kościelnej, to należy stwierdzić, że granice diecezji nie pokrywały się z podziałem terytorialnym ziem polskich. Zachodziła zatem konieczność przeprowadzenia w tym względzie regulacji. W 1805 r. papież Pius VII (1742–1823) bullą *Indefessum personarum regnia dignitate fulgentium* zniósł diecezję tarnowską i ustanowił w jej miejsce diecezję kielecką ze stolicą biskupią w Kielcach. Formalna erekcja nowej diecezji nastąpiła 30 września 1807 r., kiedy to arcybiskup lwowski Kajetan Kicki, jako delegat apostolski, wyniósł kościół kolegiacki p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny w Kielcach do godności katedry i ogłosił powstanie diecezji kieleckiej. Diecezja ta obejmowała swymi granicami obszary ówczesnego zaboru austriackiego, położone między Wisłą a Pilicą. Jej zasadniczy zrąb stanowiły tereny wyłączone z diecezji krakowskiej (dawne archidiakonaty sandomierski i zawichoj-ski, prepozytury wiślicka i kielecka, „dekanat kielecki”, część archidiakonatów krakowskiego, lubelskiego i pilickiego). Nadto z archidiecezji gnieźnieńskiej przydzielono do niej cały archidiakonat kurzelowski, w granicach którego znajdowała się interesująca nas parafia. W latach 1808–1809 biskup kielecki Wojciech Górski dokonał reorganizacji terenów podległej sobie diecezji, powołując do życia 23 dekanaty, m.in. chęciński w cyrkule kielecko-koneckim, w obrębie którego położona była parafia rembieska⁶.

Po ukonstytuowaniu Królestwa Polskiego, diecezja kielecka znalazła się na jego obszarze. Traktat wiedeński zawarty w 1815 r. między Austrią, Prusami i Rosją postanawiał, że jurysdykcja biskupa krakowskiego nie będzie rozciągać się na terytorium au-

⁵ T. Koba-Ryszewska, *op. cit.*, s. 19–25; J.Z. Pająk, *op. cit.*, s. 59–62, 67; W. Trzebiński, A. Borkiewicz, *op. cit.*, s. 91–92, 100–101; B. Kumor, *Powstanie diecezji kieleckiej i kolejne zmiany jej struktury terytorialnej*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 31–34; D. Olszewski, *Historyczne uwarunkowania powstania diecezji kieleckiej*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2005, t. IV, s. 18–19; G. Bujak, *Diecezja kielecka w latach 1805–1818*, *ibidem*, s. 25–27.

⁶ Szczegółowo na ten temat por. B. Kumor, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej*, „Nasza Przeszłość” 1963, t. XVII, s. 192–207; T. Wróbel, *Zarys historii diecezji kieleckiej*, „Kielecki Przegląd Diecezjalny” [dalej: KPD], 1982, nr 5, s. 206–208. Por. też B. Kumor, *Powstanie diecezji...*, s. 34–35; D. Olszewski, *op. cit.*, s. 19–20; *idem*, *Organizacja terytorialna Kościoła w regionie świętokrzyskim*, [w:] *Region świętokrzyski...*, s. 81; G. Bujak, *op. cit.*, s. 29–30; *Parafie gminy Pierzchnica. Zarys dziejów*, red. D. Olszewski, Kielce 2002, s. 79.

striackie i pruskie. W związku z tym zaistniała konieczność powiększenia diecezji krakowskiej. Papież Pius VII bullą *Ex imposita nobis* z 30 czerwca 1818 r. zniósł biskupstwo kieleckie i włączył jego terytorium do sąsiednich diecezji. Siedem dekanatów zniesionej diecezji kieleckiej, w tym chęciński z parafią św. Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach, przejął pod swój zarząd biskup krakowski. Jednak w Kielcach w dalszym ciągu funkcjonował konsystorz, czyli kancelaria biskupa zorganizowana wraz z erygowaniem diecezji kieleckiej. Po 1818 r. oficjał Kieleckiego Konsystorza załatwiał więc bieżące sprawy administracyjne dotyczące tej części diecezji krakowskiej, która znajdowała się w Królestwie Polskim. W 1819 r. biskup Jan Paweł Woronicz (1757–1829) dokonał reorganizacji dekanalnej na obszarach włączonych do biskupstwa krakowskiego. W wyniku tego interesująca nas parafia znalazła się w granicach dekanatu kieleckiego, obejmującego ogółem 15 parafii. Stan ten nie uległ zmianie do połowy lat sześćdziesiątych XIX w., z tym że od 1842 r. część diecezji krakowskiej położonej na terenie Królestwa nosiła nazwę diecezji kielecko-krakowskiej⁷.

W ramach represji po Powstaniu Styczniowym władze carskie dokonały reorganizacji administracyjnej Królestwa Polskiego. Dostosowały też administrację kościelną do podziału politycznego kraju. Na mocy ukazu z 26 grudnia 1865 r., na terenie diecezji kielecko-krakowskiej w miejsce dotychczasowych 18 diecezji ustanowiono osiem, tak aby ich granice pokrywały się z granicami powiatów. W następstwie wprowadzonych zmian parafia św. Apostołów Piotra i Pawła została włączona do istniejącego już dekanatu jędrzejowskiego, który liczył obecnie 28 parafii (wcześniej miał ich 12). W grudniu 1882 r. papież Leon XIII ponownie erygował diecezję kielecką. W 1911 r. rządca tej diecezji, biskup Augustyn Łosiński, ustanowił na podległym sobie obszarze 17 wicedekanatów, które po odzyskaniu niepodległości przez państwo polskie zostały przekształcone w dekanaty. Wśród nowo powstałych jednostek kościelnej administracji terytorialnej znajdował się wicedekanat,

⁷ B. Kumor, *Organizacja terytorialna...*, s. 210–220; idem, *Powstanie diecezji...*, s. 36; D. Olszewski, *op. cit.*, s. 81; T. Wróbel, *op. cit.*, s. 209–211; L. Müllerowa, *Organizacja terytorialna diecezji kieleckiej w latach 1883–1983*, [w:] *Księga jubileuszowa diecezji kieleckiej (1883–1983)*, Kielce 1986, s. 279–280; W. Kowalski, D. Olszewski, *Parafia Trójcy świętej w Jędrzejowie na tle dekanatu*, Kielce 2003, s. 233; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 79–80.

a następnie dekanat małoski, istniejący do dnia dzisiejszego⁸. Obejmował on swym zasięgiem osiem parafii: Brzegi, Bolmin, Koźłów, Małoszcz, Oksa, Rembieszyc, Węgleszyn i Złotniki. W latach późniejszych, aż do chwili obecnej, w podziale tego obszaru nie zaszły żadne zmiany⁹.

Uposażenie parafii

W pierwszej połowie XIX stulecia podstawę uposażenia omawianej parafii stanowiła – podobnie jak w czasach staropolskich – ziemia i dziesięcina. Źródła kościelne z tego okresu wzmiankują o nowym nadaniu na rzecz kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła. Dokonał go w 1736 r. Franciszek Sariusz Wolski (zm. 1738 r.), poseł i sędzia pokoju powiatu kieleckiego, właściciel Woli Tesserowej i Rembieszyc, który legował na rzecz świątyni 1000 dukatów ubezpieczonych na swych dobrach. Z uwagi jednak na fakt, że testament Wolskiego nie został odnaleziony, sukcesorzy zmarłego nie respektowali jego ostatniej woli. Co prawda ówczesny pleban, ks. Józef Witek, starał się wyegzekwować sumy należne mu tytułem owego zapisu, lecz bez większego powodzenia¹⁰.

W Archiwum Diecezjalnym w Kielcach przechowywane są inwentarze parafii rembieskiej, zawierające m.in. szczegółowe opisy gruntów stanowiących jej uposażenie. W wykazach tych, oprócz danych dotyczących lokalizacji, zamieszczano również nazwę i wielkość gruntu (w morgach). Według spisu funduszu sporządzonego u progu XIX stulecia (1802 r.)¹¹, do parafii należało ogółem 76,6 morgów (ok. 43 ha), w tym blisko 67 morgów ziemi uprawnej, co było raczej uposażeniem niskim w porównaniu z innymi kościołami diecezji kieleckiej. Dość powiedzieć, że parafia o najwyższym

⁸ B. Kumor, *Organizacja terytorialna...*, s. 221–225; T. Wróbel, *op. cit.*, s. 210, 217–218, 221–222; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 80.

⁹ *Calendarium pro clero dioecesis kielcensis in annum domini 1921*, Kielciis 1921, s. 64–65. Por. też katalogi diecezjalne z lat późniejszych.

¹⁰ Dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 29 VII (10 VIII) 1839, ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 63–64; Konsystorz Kielecki do rządu gubernialnego w Krakowie, Kielce 6 (16) VIII 1939, *ibidem*, k. 65; rząd gubernialny w Krakowie do Konsystorza Krakowskiego, Kraków 8 (20) IX 1839, *ibidem*, k. 66–66v; Konsystorz Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 26 IX (8 X) 1839, *ibidem*, k. 67–67v.

¹¹ Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899 [dalej: Zbiór dokumentów], sygn. II PR-IV/1, k. 8–11v.

Tabela 1

Wykaz gruntów należących do plebanii rembieskiej w 1802 r.

Lp.	Rodzaj gruntów	Wielkość			Liczba mórg (chelmińskich)
		sążnie wiedeńskie		sążnie kw.	
		długość	szerokość		
1	Pole przy drodze z Rembieszyc do Karsznic	253	29	7 337	4,9
2	Pole przy tej samej drodze, na zachód od poprzedniego	253	130	32 890	20,8
3	Pole przy drodze z Rembieszyc do Lipnicy	487	95	46 265	28,1
4	Pole na Dębach, przy drodze z Małogoszcza do Krakowa	130	100	13 000	8,2
5	Pole we wsi Złotniki, przy drodze z Woli do Lipnicy	–	–	8 048	5
6	Łąka przy folwarku plebańskim, zw. pasternik	–	–	3 673	2,4
7	Łąka przy strumieniu Nida	100	90	9 900	6,3
8	Łąka przy strumieniu Nida	–	–	1 690	1
Ogółem					76,7

Źródło: Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów dotyczących parafii i kościoła w Rembieszycach 1613–1899, sygn. II PR-IV/1, k. 10–10v.

uposażeniu w diecezji – Korczyn Stary, miała ponad 600 mórgów ziemi (wraz z łąkami i pastwiskami), a probostwo Trójcy Świętej w Jędrzejowie – 359 mórgów¹². Zamieszczona poniżej tabela pokazuje, że największe pole należące do rembieskiego plebana, rozciągające się wzdłuż drogi do Lipnicy, liczyło 28,1 morgi ziemi, 25,7 morgi miało pole położone na zachód od kościoła, przy drodze wiodącej do Karsznic, nieco ponad 8 mórgów pole przy Dębach, a 5 mórgów pole w Złotnikach¹³. Pozostałą część gruntu stanowiły łąki, które były jednak błotniste. Inwentarz z 1802 r. wspomina również o sadzie owocowym, usytuowanym na tyłach plebani, nie

¹² W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 246.

¹³ Warto może nadmienić, że gleby były średniej i słabej jakości (klasa IV i V), głównie piaski i nieco rędzin. Łąki należały do klasy III. W 1820 r. „dla podłoża gruntu” obsiewano tylko 27 mórgów pola. Por. Spis funduszu plebanii Rembieszyce z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v; inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., *ibidem*, k. 112v; ks. Ludwik Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 3 XII 1881, *ibidem*, k. 261.

podaje jednak jego powierzchnię¹⁴. Ze sporządzonego nieco później (1823 r.) spisu funduszu plebanii dowiadujemy się, że był on długi na 36 sążni, a szeroki na 12¹⁵.

Należy również nadmienić, że plebani rembiescy nie posiadali żadnego lasu, młyna, stawu czy jezior rybnych (z wyjątkiem trzech małych sadzawek, które były „zarośnięte i bezrybne”). Nie mieli przywileju propinacji ani prawa wolnego wyrębu¹⁶. Korzystali natomiast z wolnego wypasu bydła na gruntach dworskich. Wiadomo również, że w 1820 r. w dobrach probostwa mieszkało dwóch poddanych zobowiązanych do jednodniowej pańszczyzny¹⁷.

W drugim dziesięcioleciu XIX w. beneficjum probostwa w Rembieszycach uległo nieznacznemu zmniejszeniu. Z dokumentacji źródłowej wynika, że w 1818 r. do plebanii należało 65 morgów gruntów ornych i 8,5 morgi łąki¹⁸. Stan taki utrzymał się do połowy lat sześćdziesiątych omawianego stulecia.

Oprócz ziemi, ważnym elementem uposażenia kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła były dziesięciny. W interesującym nas okresie na rzecz probostwa płacono „dziesięcinę wytyczną” z gruntów dworskich i gromadzkich wsi Rembieszyce (według układu sporządzonego i zatwierdzonego przez państwo w dniu 23 czerwca 1821 r.), jak również z gruntów dworskich wsi Karsznice i Wola Tesserowa (zgodnie z umową z 8 stycznia 1822 r.)¹⁹. Pleban pobierał też dziesięcinę z niektórych gruntów dworskich wsi Mieronice,

¹⁴ Spis funduszu plebani z 1802 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 11.

¹⁵ *Inwentarz zdawczy plebani rembieszyckiej sporządzony po Ś.P. księdzu Andrzeju Południkiewiczu, plebanie rembieskim na dniu siódmym grudnia 1822 zmarłym. Spisany dnia dwudziestego szóstego miesiąca lutego roku tego ośmset dwudziestego trzeciego*, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v.

¹⁶ W Rembieszycach nie było żadnego lasu, a jedynie „zarośla”, z których „sam dwór użytkował”.

¹⁷ Ks. Ludwik Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 3 XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 261. Dodajmy w tym miejscu, że w późniejszym czasie parafia nie posiadała żadnego poddanego, o czym nadmieniał ks. J. Witek w listach do oficjała Kieleckiego Konsystorza. Por. ten do tegoż, Rembieszyce 29 IV (11 V) 1843 i 6 (18) VI 1846, *ibidem*, k. 72, k. 80.

¹⁸ Inwentarz parafii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 1.

¹⁹ Komisja województwa krakowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 10 VI 1825 i 16 VII 1826, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 57, 58; inwentarz *fundi instructi* z 1953 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 113.

która jednak nie zawsze była uiszczana regularnie. Wiadomo, że w latach 1812–1818 właściciele tych dóbr nie płacili dziesięciny w ogóle, gdyż w snopach zboża oddawać jej nie chcieli, a w pieniądzu nie byli w stanie²⁰.

Inne źródła dochodów plebana stanowiły procenty od kapitałów ulokowanych na dobrach Wola Tesserowa i Skiby (łącznie 1000 zł) oraz tzw. *iura stolae* (prawa stuly), czyli świadczenia uiszczane przez wiernych z racji spełnianych posług religijnych, w szczególności za udzielanie sakramentów i chowanie zmarłych. Wysokość tych ostatnich była ściśle określona przez ustawy państwowe. Ogłoszona w 1818 r. w Królestwie Polskim taksa *iura stolae* uzależniała wysokość opłat za posługi duszpasterskie od zamożności parafian, którzy zostali podzieleni pod względem majątkowym na trzy grupy²¹. Dla przykładu, za pobłogosławienie związku małżeńskiego przysługiwało proboszczowi odpowiednio 18, 8 i 2 zł, a od wygłoszenia jednej zapowiedzi 2 zł, 1 zł i 10 gr, 20 gr. Za odprawienie pogrzebu osoby zmarłej mającej ponad 15 lat duchowny pobierał wynagrodzenie w wysokości 12, 6 bądź 3 zł, a jeśli była to osoba poniżej 15. roku życia – trzy razy mniej. Sakrament chrztu, jak dawniej, udzielany był bezpłatnie. Za sporządzenie metryki urodzenia należało jednak zapłacić 3 zł, 1 zł 15 gr, 20 gr²². Jak więc widać, opłaty *iura stolae* były nader zróżnicowane.

²⁰ Spis funduszu plebanii Rembieszyce z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 2.

²¹ Do grupy pierwszej należeli: właściciele ziemscy, posiadacze i dzierżawcy dóbr ziemskich, wiosek lub odrębnych folwarków, urzędnicy cywilni i oficerowie wojskowi pobierający pensję powyżej 2000 zł, jak również zamożni mieszcianie, tj. właściciele domów bądź ich dzierżawcy w miastach liczących ponad 2400 osób. W grupie tej znaleźli się także kupcy, kapitaliści, fabrykanci, lekarze, aptekarze, artyści i inni zajmujący się sztuką oraz komisarze i rządcy dóbr większych niż jedna wioska. Z kolei do grupy drugiej wchodziło: właściciele i dzierżawcy częściowych majątków ziemskich, właściciele domów lub gruntów w mniejszych miastach, nadto wszyscy nauczyciele i oficjaliści rządowi z pensją poniżej 2000 zł. Oprócz wymienionych, taksa zaliczała do grupy drugiej rzemieślników i fabrykantów mieszkających w miastach i miasteczkach, młynarzy, karczmarzy i piwowarów mieszkających po wsiach i małych miasteczkach oraz osadników posiadających ziemię na podstawie czynszu opłacanego zbożem lub pieniędzmi. W trzeciej grupie znaleźli się natomiast mieszkańcy wiosek odrabiający pańszczyznę, ponadto chałupnicy, wyrobnicy mieszkający w miastach, czeladź gospodarska i wszyscy służący niższego rzędu, wreszcie rzemieślnicy i żołnierze. Por. H. Karbownik, *Ofiary iura stolae na ziemiach polskich w latach 1285–1918*, Lublin 1995, s. 211.

²² Szerzej na ten temat por. *ibidem*, s. 211–212.

Tabela 2

Wykaz sprzętów gospodarskich stanowiących własność plebanii rembieskiej
w 1853 i 1859 r.

Lp.	Nazwa sprzętów gospodarskich	1853			1859		
		Liczba	Wartość szacunkowa		Liczba	Wartość szacunkowa	
			rb	kop.		rb	kop.
1	Wóz koński żelazny „z rekwizytami”	1	4	–	1	4	–
2	Wóz bosy wołowy	1	1	50	1	1	50
3	Pług żelazny z lemieszami	1	1	50	1	1	50
4	Brony żelazne	2	–	50	2	–	50
5	Chomąta rzemienne z pasami i postronkami	2	–	30	2	–	30
6	Naszelniki rzemienne z żelazem	2	–	30	2	–	30
7	Uzdy rzemiennych z wędzidlami	1	–	15	2	–	15
8	Skrzynka z stalnicą i kosą do sieczki	1	–	30	1	–	30
9	Siekiera	1	–	15	1	–	15
Ogółem		12	8	70	13	8	70

Źródło: Inwentarze zdawczo-odbiorcze z 1853 i 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 130–130v, 344–344v.

Plebani rembiescy mogli także liczyć na pewien – niewielki wprawdzie – zysk z tytułu hodowli inwentarza żywego. Spisy funduszy kościelnych oraz protokoły zdawczo-odbiorcze sporządzane każdorazowo przy zmianie beneficjanta (inwentarz *fundi instructi*) dokładnie wyliczają, co składało się na ten inwentarz. Informują także, jakie sprzęty gospodarskie stanowiły własność parafii (ich wykaz zawiera tab. 2). W 1818 r. plebania miała parę wołów „płowych”, dwa konie, z których jeden był kary, a drugi gniady oraz trzy krowy dojne (siwą, czerwoną i płową). Ich wartość oszacowano na 648 zł²³. Sytuacja wyglądała podobnie w latach pięćdziesiątych XIX w.²⁴ Inwentarz żywy probostwa przedstawiał się więc raczej skromnie.

Przejdźmy obecnie do omówienia wysokości funduszu, jakim dysponowali plebani rembiescy w interesującym nas okresie. Zamieszczone poniżej zestawienie pokazuje, że na fundusz ten składały się

²³ Spis funduszu plebanii z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v.

²⁴ Por. inwentarze *fundi instructi* z 1853, 1857 i 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1938, sygn. PR-6/2, k. 130, 135, 344.

następujące dochody stałe: z ziemi, z dziesięciny wytycznej, z procentów od sum zapisanych na dobrach szlacheckich, z inwentarza żywego oraz z opłat *iura stolae*. Co się tyczy wydatków kościelnych, to w pierwszej kolejności należy wymienić różnego rodzaju podatki, takie jak ofiara dziesiątego grosza²⁵, podymne, szarwarki, liwerunek, składki ogniowe i inne. Proboszczowie rembiescy nie płacili natomiast *subsidiū charitativum*, czyli dobrowolnej ofiary na rzecz skarbu państwa. Z dochodów uzyskiwanych z beneficjum kościelnego pokrywano również wydatki związane z kultem parafialnym, np. wydatki na reperację bielizny i szat liturgicznych, na zakup świec, wina oraz komunikantów. Uposażenie plebańskie stanowiło wreszcie podstawę do utrzymania organisty i osób ubogich, które mieszkaly w szpitalu-przytułku nieopodal kościoła.

Tabela 3

Wykaz przychodów i rozchodów parafii Rembieszyce w świetle inwentarzy z XIX w.

Lp.	Wyszczególnienie	1818		1823		1853		1859	
		zł	gr	zł	gr	rb	kop.	rb	kop.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	I. Przychody								
1	Grunty orne i łąki	137	15	125	–	20	62½	20	32½
2	Dziesięcina wytyczna:								
	– z gruntów dworskich wsi Rembieszyce żyta korcy 8 garncy 12	150	–	125	11	18	80½	16	75
	– z gruntów włościańskich wsi Rembieszyce żyta korcy 4 garncy 14	–	–	65	23	9	96	8	87½
	– z gruntów dworskich wsi Karsznice	250	–	250	–	37	50	28	–
	– z gruntów dworskich wsi Wola Tesserowa	250	–	250	–	37	50	24	–
	– z niektórych gruntów dworskich wsi Mieronice	300	–	180	–	27	–	27	–
3	Procenty od kapitałów:								
	– od sumy 500 zł ulokowanej na wsi Wola Tesserowej	25	–	25	–	3	–	3	–

²⁵ Podatek dochodowo-gruntowy ustanowiony w 1789 r. przez Sejm Czteroletni, płacony przez szlachtę i duchowieństwo w wysokości odpowiednio 10 i 20%, utrzymany później przez zaborców (w Królestwie Polskim do 1866 r.).

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
	– od sumy 500 zł ubezpieczonej na dobrach Skiby	25	–	25	–	3	–	3	–
4	Inwentarz żywy	32	12	3	10	4	84	4	86
5	<i>lura stolae</i>	–	–	54	–	8	10	–	–
	Razem	1 169	27	1 103	14	170	35	135	81
	II. Rozchody								
1	Wydatki publiczne:								
	– ofiara dziesiątego grosza	11	2	11	11	2	23½	2	23½
	– podymne	22	16	22	16	3	38½	]10	]80
	– szarwark zwyczajny	–	–	–	–	1	60		
	– liwerunek zwyczajny	41	13 i 7/8	27	20	4	15½	4	15½
	– liwerunek nadzwyczajny	–	–	–	–	4	15½	4	15½
	– składka ogniowa	–	–	2	24	–	–	–	–
	– prenumerata „Dziennika Gubernialnego”	–	–	–	–	1	80	1	80
	– opłata za „Dziennik Praw Królestwa Polskiego”	–	–	–	–	–	45	–	45
	– opłata od służby	–	–	–	–	–	63	–	–
2	Wydatki kościelne:								
	– na wino, bieliznę, aparaty kościelne i światło	74	–	100	–	15	–	15	–
	– na służbę kościelną	–	–	120	–	18	–	18	–
	– dla organisty	200	–	100	–	15	–	15	–
	– dla ubogiego mieszkającego w szpitalu	–	–	–	–	–	–	6	–
3	Wydatki gospodarskie	27	5 i 3/4	19	–	2	85	2	85
	Razem	376	7 i 5/8	403	11	69	26	80	44½
	III Intrata	793	19 i 3/8	700	3	101	9	55	36½

Źródło: Inwentarze parafii z lat 1818, 1853 i 1859, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 1v–3, 131–131v, 345–345v; inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 29v–30.

W 1818 r. pola uprawne i łąki przynosiły plebanowi 137 zł i 15 gr zysku, dziesięciny 950 zł, procenty od kapitałów 50 zł., inwentarz żywy zaś 32 zł. i 12 gr. W sumie więc uposażenie pieniężne parafii oszacowano w omawianym roku na 1169 zł i 27 gr. Wydatki wynosiły łącznie 376 zł, 7 i 5/8 części grosza. Do dyspozycji proboszcza pozostawało zatem 793 zł, 19 i 3/8 gr czystego dochodu (intrata). W kolejnych latach roczny dochód z beneficjum rembieskiego uległ pewnemu zmniejszeniu (w 1823 r. wynosił 700 zł i 3 gr, w 1853 r.

– 101 rubli srebrnych 9 kopiejek, czyli około 679 zł²⁶, co spowodowane było m.in. spadkiem wartości pieniądza oraz wzrostem cen i kosztów prowadzenia gospodarstwa rolnego. Zwiększeniu uległa także liczba i wysokość świadczeń na rzecz państwa. Należało m.in. uiszczać podatki od służby plebańskiej oraz prenumerować dzienniki urzędowe, w których drukowano ustawy uchwalane przez władze państwowe²⁷. Według obliczeń ks. Daniela Olszewskiego, w roku 1841 średni dochód (intrata) w parafii diecezji kieleckiej wynosił 1243 zł²⁸. Dochody probostwa w Rembieszycach były więc znacznie niższe od średniej ogólnodiecezjalnej.

Niewielkie uposażenie parafii rembieskiej powodowało niekiedy trudności z obsadzaniem tego beneficjum. W 1857 r. pojawiła się nawet groźba likwidacji parafii i przyłączenia jej do sąsiedniej (w Złotnikach). Po ustąpieniu ks. Jana Kolipiatka z funkcji administratora miejscowego kościoła, żaden kapłan nie chciał bowiem przejąć jego obowiązków z uwagi na „szczupłość funduszu, który zaledwie na 1000 zł obliczony został”. Chcąc zapobiec likwidacji parafii, ówczesny kolator i dziedzic Rembieszyc – Romuald Kozłowski, zdecydował się podwyższyć uposażenie plebańskie. 10 lipca 1857 r. złożył w tej sprawie pisemną deklarację. Czytamy w niej, że każdy ksiądz wyznaczony przez władzę biskupią na administratora parafii otrzyma:

- „stół wygodny we dworze”;
- „opranie Jego bielizny”;
- „mieszkanie na plebanii z opałem”.

Nadto kolator zobowiązał się:

- odprawić swoim kosztem dwa odpusty parafialne, przypadające 29 czerwca i 8 grudnia, a także przyjąć księży zaproszonych do spowiedzi wielkanocnej;
- „dać księdzu 12 razy koni w roku do sąsiednich kościołów najdalej o 1½ mili odległych oraz 2 razy w roku do Kielc”;
- utrzymać organistę, z tym jednak, że oprócz obowiązków kościelnych „obsłuży” on miejscowego księdza i będzie miał nadzór nad budowlami kościelnymi;

²⁶ Ruble srebrne zostały wprowadzone na ziemiach Królestwa Polskiego w 1841 r. Jeden złoty polski równał się 15 kopiejkom, których na jednego rubla przypadało 100.

²⁷ Więcej na temat dzienników urzędowych por. *Historia państwa i prawa Polski*, t. III (*Od rozbiorów do uwłaszczenia*), red. J. Bardach i M. Senkowska-Gluck, Warszawa 1981, s. 236–241.

²⁸ W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 248.

- uważać *iura stolae* za osobisty dochód plebana. Z dochodów uzyskanych z tytułu spełnianych posług duszpasterskich ksiądz miał pokrywać jedynie koszty światła kościelnego. Zakup wina mszalnego, opranie i reperacja bielizny kościelnej należeć miały do obowiązków dziedzica;
- płacić proboszczowi rocznej pensji 120 rb (800 zł)²⁹.

Wymienione wyżej świadczenia wraz z pensją oszacowano na 302 rb, dochód roczny plebanii wynosił 162 rb i 37 kop., zatem dziedzic dóbr rembieskich zwiększył fundusz kościoła o 139 rb i 63 kop., tj. niemal dwukrotnie³⁰.

Zarazem Kozłowski postanowił przejąć zarząd nad gospodarstwem plebańskim i wszystkimi dochodami stałymi. Uważał bowiem, iż dotychczasowi księża źle administrowali powierzonym im beneficjum, przez co popadło ono w ruinę. „Administrując na siebie plebania w Rembieszycach przez lat kilka lub kilkanaście – pisał w piśmie do rządu gubernialnego w Radomiu – będę miał możliwość uporządkowania takowej tak pod względem budowli, jak też i gospodarstwa...”³¹

Rząd gubernialny uznał przedstawione przez kolatora warunki za korzystne dla kościoła parafialnego. Mając jednak na uwadze, „że pozostawienie beneficjatu na stole dziedzica mogłoby obie strony narazić na kolizję”, zaproponował mu, „czyliby nie był skłonny w miejsce ofiarowanego stołowania księdza we dworze i niektórych innych dogodności określić pewne wynagrodzenie w gotowiźnie”³². W związku z tym Kozłowski w piśmie do władz państwowych z 1 czerwca 1858 r., modyfikując złożoną poprzednio deklarację, zobowiązał się:

- płacić proboszczowi pensję w wysokości 150 rb rocznie;
- utrzymać organistę;

²⁹ Deklaracja właściciela dóbr Rembieszyce względem uposażenia na następne lata administratora kościoła parafialnego w Rembieszycach, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 150v; inwentarz parafii z 1857 r., *ibidem*, k. 135v. Por. R. Kozłowski do rządu gubernialnego, *ibidem*, k. 166; Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Wydział Wyznań do rządu gubernialnego, Warszawa 24 X (5 XI) 1860, *ibidem*, k. 210v–211.

³⁰ Inwentarz *fundi instructi* z 1857 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 136.

³¹ R. Kozłowski do rządu gubernialnego w Radomiu, Rembieszyce 1 VI 1858, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 165.

³² Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych do rządu gubernialnego, Warszawa 24 X (5 XI) 1860, *ibidem*, k. 210v–211.

- dostarczyć księdzu 12 razy w roku konie do sąsiednich kościołów i dwa razy w roku do Kielc;
- „dać mieszkanie na plebanii i drzewa na opał 15cie sążni rocznie”;
- *iura stolae* uważać za osobiste dochody księdza³³.

Wspomniana wyżej deklaracja miała formę jedynie osobistego zobowiązania, nie miała ciążyć ani na włościach kolatora, ani na jego następcach. Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych i Duchownych, za pośrednictwem rządu gubernialnego, nakazała zatem spisanie formalnej umowy o wzięcie przez Kozłowskiego w dzierżawę gruntów i funduszy plebańskich. Umowa taka została zawarta w kwietniu 1861 r. i miała obowiązywać przez sześć lat³⁴.

Po Powstaniu Styczniowym zaszły istotne zmiany w położeniu ekonomicznym proboszczów rembieskich. W związku z udziałem duchowieństwa w walkach wyzwoleniczych spadły na kler zakonny i świecki dotkliwe represje. Na mocy ukazów carskich z 27 października 1864 i 26 grudnia 1865 r. wszelka własność Kościoła została przejęta na rzecz skarbu państwa z wyjątkiem sześciu morgów ziemi w parafii. Władze państwowe podzieliły probostwa na trzy grupy: pierwszej klasy, drugiej klasy oraz zarządzane przez administratorów. Na terenie diecezji kielecko-krakowskiej tylko sześć parafii (Jędrzejów, Chęciny, Stopnica, Miechów, Olkusz i Będzin) zaliczono do klasy pierwszej a siedemnaście do klasy drugiej. Pozostałe parafie, wśród nich Rembieszycy, znalazły się w ostatniej, najliczniejszej grupie probostw (było ich ponad 200). W zamian za dochody z zabranych dóbr ziemskich wyznaczono duchowieństwu pensje. Ich wysokość uzależniona była od zajmowanego stanowiska. Proboszczowie parafii pierwszej klasy mieli otrzymywać 500 rb rocznego wynagrodzenia, drugiej klasy 400 rb, natomiast administratorzy o 100 rb mniej. Pensja dziekana miała wynosić 150 rb, tak samo jak wikariusza. Ponadto pozbawiono duchowieństwo prawa do pobierania ofiar *iura stolae*. W myśl zarządzenia z 27 października 1864 r. opłaty za posługi religijne miały być wpisywane do oddzielnej księgi sznurowej, która winna być prowadzona przy każdej parafii jako księga przychodów i wydat-

³³ *Ibidem*.

³⁴ *Ibidem*, k. 211v–212; naczelnik powiatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Kielce 6 (18) VIII 1861, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 208; dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Złotniki 10 IV 1861, *ibidem*, k. 209.

ków. Część wpływów z *iura stolae* należało wydzielić i przeznaczyć na utrzymanie służby kościelnej, drugą część przekazać dozorowi kościelnemu na pokrycie kosztów związanych z kultem liturgicznym, trzecią część zaś obrócić na konserwację kościoła i budynków parafialnych. Opłaty za sporządzanie aktów stanu cywilnego, jak dawniej, stanowiły osobisty dochód księdza. Wreszcie ogołociono kler z inwentarza żywego. Proboszczowi pozostawiono najwyżej dwie krowy, parę koni, dziesięć owiec i trochę drobiu, reszta inwentarza została natomiast sprzedana. Wszelkie braki inwentarzowe, zaistniałe w trakcie przejmowania, uznano za rzeczy zaginione i pleban musiał za nie zapłacić³⁵.

W drugiej połowie XIX stulecia podstawowym źródłem uposażenia administratorów kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła była pensja wypłacana przez rząd carski. Jej wysokość (300 rb) nie uległa zmianie aż do wybuchu I wojny światowej, choć ceny wzrastały. Probostwo w Rembieszycach – podobnie jak inne parafie – posiadało 6 morgów ziemi, z czego 2,5 morgi stanowiły łąki wraz z sadzawkami. Nadto pod zabudowaniami gospodarczymi i kościołem znajdowało się niecałe 1,5 morgi gruntu. Plac, na którym założono cmentarz, obejmował 0,5 morgi³⁶. Gleby były mało urodzajne i przynosiły niewielki dochód, inwentarza żywego natomiast nie było³⁷.

Na początku XX stulecia parafia była jeszcze uboższa. Wobec spadku realnej wartości pensji i zmniejszających się stale dochodów z ziemi, głównym źródłem utrzymania plebana stały się intencje mszalne. Nic więc dziwnego, że kolejni duszpasterze czynili starania o redukcję mszy św. odprawianych *pro benefactoribus* (za dobroczyńców). Już ks. Ludwik Tymowski w piśmie z 2 (15) grudnia 1881 r. upraszał o to władze kościelne. Jego prośba została rozpatrzona pozytywnie. Oficjał Konsystorza Kieleckiego dekretem

³⁵ *Historia Kościoła w Polsce*, t. II (1764–1945), cz. 1 (1764–1918), red. B. Ku-mor, Z. Obertyński, Poznań–Warszawa 1979, s. 458–459; W. Kowalski, D. Ol-szewski, *op. cit.*, s. 249; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 87–88; H. Karbownik, *op. cit.*, s. 219. Dodajmy tylko, że nowa taksa *iura stolae* została ogłoszona w dniu 8 (20) I 1865 r.

³⁶ Por. np. inwentarze parafii z lat 1875, 1878 i 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 231, 246, 289.

³⁷ *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 233.

z 9 (22) stycznia 1882 r. zmniejszył liczbę takich nabożeństw z 173 do 52. Odtąd administrator kościoła z Rembieszycach miał odprawiać 34 msze św. w roku za dobrodziejów świątyni (w tym 32 msze św. w soboty przy ołtarzu NM Panny), 16 za jej fundatora, Franciszka Sariusza Wolskiego oraz dwie za duszę Anny Jezierskiej i jej brata³⁸. W listopadzie 1903 r. ks. Józef Łakomski wystąpił o dalszą redukcję oblig. Motywując swą prośbę szczupłością dochodów, duchowny ten pisał: „Księdza w Rembieszycach uposażenie składa się z 300 rub. pensji i 6 morgach ziemi tak, jak i w r. 1882 – ale wydatki na utrzymanie domu, służby kościelnej, kościoła – jak wino, bielizna, obrobienie i obsianie 6 morgów ziemi, nierównie więcej wszystko to kosztuje, jak przed 1882 r.; albowiem od tego czasu warunki gospodarcze bardzo się na gorsze zmieniły – najemnik i służba podwójnie się płaci; 6 morgów w Rembieszycach są bardzo nędznej ziemi, sapy i piaski, tak że na utrzymanie domu i inwentarza dokupować trzeba. A zatem Administrator par. Rembieszycy oprócz pensji 300 rub. rocznie dziś innych funduszy stałych nie posiada żadnych”³⁹. Podanie ks. Łakomskiego zostało rozpatrzone pozytywnie: 2 (15) stycznia 1904 r. biskup kielecki Tomasz Teofil Kuliński ograniczył liczbę mszy św. funduszowych do 26 w roku, tj. o połowę⁴⁰.

Starania o zmniejszenie oblig czynił także ks. Stefan Kempa, administrator parafii w latach 1916–1918. Po raz pierwszy zwrócił się on w tej sprawie do kurii biskupiej w Kielcach w lipcu 1916 r., a więc wkrótce po objęciu probostwa. Upraszał wówczas „Prześwietnego Konsystorza” o zredukowanie *ad minimum* mszy św. za dobroczyńców i fundatora kościoła oraz zniesienie zupełne mszy św. za duszę Anny Jezierskiej i jej brata. Prośbę swą ponowił 12 stycznia 1918 r. Odpowiedź w tej sprawie nadeszła pod koniec

³⁸ Ks. L. Tymowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycy 2 (15) XII 1881, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 260–261v; ks. Józef Łakomski do biskupa kieleckiego, Rembieszycy 13 (18) XI 1903, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 381–381v. Należy tu wyjaśnić, że w roku 1745 Anna Jezierska legowała na Woli Tesserowej 35 zł rocznego procentu od 500 zł wyderkafu (czynsz wykupny) z przeznaczeniem na plebanów, w zamian za odprawienie za jej duszę i duszę jej brata – Jana, zmarłego bezpotomnie sędziego grodzkiego chęcińskiego, jednej mszy w miesiącu. Por. testament A. Jezierskiej, ADK, Zbiór dokumentów, k. 52–57.

³⁹ Ks. J. Łakomski do biskupa kieleckiego, Rembieszycy 29 XI (12 XII) 1903, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 383–383v.

⁴⁰ *Ibidem*, k. 384–384v.

miesiąca i zawierała zgodę biskupa kieleckiego na odprawianie w Rembieszycach jednej mszy św. w roku *pro benefactoribus Ecclesiae parochialis*⁴¹.

Na krótko przed I wojną światową oraz w okresie międzywojennym uposażenie kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła uległo niewielkiej zmianie. W roku 1911 mieszkańcy parafii nabyli sześć morgów ziemi na Dębach i przekazali ją do dyspozycji proboszcza. Nadto w 1926 r. parafia otrzymała jako dzierżawę od Kieleckiego Urzędu Wojewódzkiego 4,7 ha gruntu ornego z majątku państwowego w Złotnikach, a w 1934 r. część osady Jakubów (ok. 3 ha) w powiecie jędrzejowskim. Jednak pola w Złotnikach ksiądz nie był w stanie użytkować, jako że oddalone było od parafii o 5 km i nie było do niego drogi dojazdowej. Leżało więc odłogiem, nie przynosząc mu żadnych korzyści materialnych. Przeciwnie, stało się dla niego – jak czytamy w źródłach – „nieznośnym ciężarem”, gdyż z własnych funduszy musiał opłacać od niego czynsz dzierżawny.

W 1931 r. ówczesny administrator, ks. Adam Stala, nosił się z zamiarem zrzeczenia się owej dzierżawy, a gdy nie uzyskał na to zgody władz kościelnych, poddzierżawił pole. Sytuacja taka trwała do roku 1938, kiedy to Dyrekcja Lasów Państwowych w Radomiu, pod groźbą kary i represji, zabroniła poddzierżawiania ziemi. Ponieważ ks. Stala w dalszym ciągu nie był w stanie (lub nie chciał) uprawiać pola w Złotnikach, w październiku 1938 r. kuria biskupia w Kielcach zezwoliła na zrzeczenie się tej dzierżawy⁴². W późniejszym czasie, do końca omawianego okresu, parafia Rembieszycy nie dzierżawiła już żadnych gruntów. Nie uległ też zmianie należący do niej areal ziemi.

Duchowieństwo

Rozważania dotyczące duszpasterzy pracujących w interesującej nas parafii wypada rozpocząć od przedstawienia norm prawnych obowiązujących przy obsadzie probostwa. Były one nieco in-

⁴¹ Pisma ks. Stefana Kempy do Konsystorza Kieleckiego z 1 VII 1816, 12 I 1918 i 10 V 1930, *ibidem*, k. 420–420v, 422–422v, 442.

⁴² Inwentarz kościoła z 1918 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 435v; pisma ks. Adam Stali do kurii biskupiej w Kielcach z 6 VIII 1931 i 6 IX 1938, *ibidem*, k. 443, k. 463–463v; kuria biskupia w Kielcach do ks. A. Stali, Kielce 8 XI 1934 i 7 X 1938, *ibidem*, k. 450, 466; ks. A. Stala do dziekana małogoskiego w Kozłowie, Rembieszycy 2 VII 1940, *ibidem*, Akta parafii Rembieszycy 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 6.

ne w przypadku kościołów kolacji prywatnej, rządowej i kościelnej. Zgodnie z dekretem cara Aleksandra I o dozorze nad duchowieństwem z 6 (18) marca 1817 r., w wyznaczeniu osoby na beneficjum parafialne – obok władzy kościelnej – miały także udział władze rządowe Królestwa Polskiego oraz kolatorzy kościołów. W przypadku zawakowania beneficjum kolacji prywatnej, bo tylko takie nas tu interesują, ordynariusz sporządzał listę zgłaszających się na to beneficjum kwalifikowanych kandydatów i przysyłał ją Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Ta po zbadaniu zdadności przedstawionych jej kandydatów, wybierała jednego z nich i mianowała go proboszczem. Duchowny, nim został umieszczony na liście osób ubiegających się o beneficjum, musiał uzyskać prezentę od kolatora wakującego kościoła, jak również złożyć egzamin konkursowy przed wyznaczoną przez biskupa komisją egzaminacyjną. Od roku 1834 winien też legitymować się pozytywną opinią dotyczącą jego postawy politycznej, wystawioną przez naczelnika wojennego. W praktyce utrzymała się jednak zasada, że po zawakowaniu parafii księża ubiegali się u kolatora o prezentę, a następnie kierowali pismo do konsystorza, prosząc o przedstawienie do Komisji Rządowej ich kandydatury i udzielenia kanonicznej instytucji. Etap ostatni polegał na wprowadzeniu kapłana na mianowane probostwo, czyli na tak zwanej instalacji. Wspomniany ukaz carski z marca 1817 r. postanawiał, że przy instalacji beneficjanta w obecności delegatów władzy państwowej i kościelnej ma być spisany inwentarz stanu kościoła i jego uposażenia, który później winien być zatwierdzony przez rząd gubernialny. Delegatem ze strony biskupa mającym sporządzić inwentarz *fundi intructi* był najczęściej miejscowy dziekan, delegatem rządowym zaś miejscowy wójt lub burmistrz⁴³. Zachowane archiwalia pozwalają stwierdzić, że według takich właśnie norm prawnych obsadzana była parafia w Rembieszyczach⁴⁴.

Wakujące beneficjum przed nominacją proboszcza posiadało administratora, który sprawował nad nim tymczasowy zarząd. Nominacji na stanowisko administratora udzielała władza diece-

⁴³ Więcej na ten temat por. D. Olszewski, *Przemiany społeczno-religijne w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku. Analiza środowiska diecezjalnego*, Lublin 1984, s. 69–83.

⁴⁴ Por. np. akta dotyczące nominacji na stanowisko rządcy parafii rembieskiej ks. Stanisława Myślińskiego, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38–56, 62–67v; oraz Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 11–20.

zjalna, zawiadamiając o dokonanej akcie władze państwowej. Re-skrypt Komisji Rządowej z 29 stycznia 1829 r. postanawiał, że oddawanie wakującego beneficjum w administrację ma się odbywać w obecności dziekana lub jego zastępcy oraz członka dozoru kościelnego. Przy tej okazji, podobnie jak przy instalacji proboszcza, sporządzano inwentarz *fundi instructi*, który winien być później zatwierdzony przez władzę gubernialną.

Należy zaznaczyć, że władza diecezjalna oddawała beneficjum parafialne w administrację w przypadku, gdy zaistniała obiektywna trudność w obsadzeniu go stałym administratorem. W diecezji krakowskiej, do której należała parafia Rembieszyce, przyjęła się praktyka, że w wypadku zgonu miejscowego plebana dziekan dekanatu niezwłocznie zawiadamiał o tym fakcie Konsystorz Kielecki, zlecając jednocześnie przejęcie wakującego kościoła w tymczasowy zarząd jednemu z proboszczów sąsiedniej parafii⁴⁵. Konsystorz mianował następnie administratora, który sprawował zarząd nad beneficjum do czasu nominacji nowego beneficjanta. Administracja probostwa mogła być wymuszona jeszcze przez inną okoliczność – szczupłość dochodów płynących z tego beneficjum. Upředzając nieco fakty, powiedzmy, że tak właśnie było w przypadku kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła. Księża nie chcieli przyjmować instalacji na parafie o niskim uposażeniu, dlatego konsystorz zmuszony był obsadzać je administratorami. Zdarzało się również, że tymczasowi zarządcy porzucali parafie z powodu ich ubóstwa.

Administracja beneficjum parafialnego była więc bądź przejściową formą zarządzania probostwem od jej zawakowania do momentu nominacji nowego beneficjanta, bądź koniecznością, podyktowaną niemożnością obsadzenia stałym duszpasterzem z racji jego ubóstwa. O ile jednak administracja jako przejściowa forma zarządu beneficjum występowała głównie w parafiach o wysokim uposażeniu, o tyle parafie ubogie nawet przez długie lata mogły

⁴⁵ W przypadku Rembieszyc był to przeważnie rządcą parafii Złotniki lub Małogoszcza. Por. np. Konsystorz Kielecki do proboszcza w Rembieszycach, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 79; dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, *ibidem*, Złotniki 27 II 1859, k. 190; Konsystorz Kielecki do ks. Gency, Kielce 5 (17) I 1889, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 271; mieszkańcy parafii Rembieszyce do biskupa kieleckiego Augustyna Łosińskiego, Rembieszyce 23 XI (6 XII) 1911, *ibidem*, k. 409; dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 11 IV 1918, *ibidem*, k. 425.

być zarządzane przez zmieniających się administratorów, jak to działo się np. w Rembieszycach.

W XIX stuleciu w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła pracował jeden pleban (ks. Andrzej Południkiewicz) i czternastu księży z tytułem administratora (tab. 4). Szczupłość funduszu skutecznie zniechęcała kapłanów do objęcia tego beneficjum w stały zarząd, nie pozwalala też na utrzymanie wikariusza. W zbiorach Archiwum Diecezjalnego w Kielcach zachowały się życiorysy niemal wszystkich duszpasterzy parafii rembieskiej⁴⁶, można zatem pokrótce przedstawić okoliczności objęcia przez nich kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła oraz ich działalność na tym probostwie.

Ksiądz Andrzej Południkiewicz pochodził z Wiślicy. Po uzyskaniu święceń kapłańskich w 1789 r., został skierowany na wikariat do Kielc. W 1799 r. mianowano go proboszczem w Rembieszycach. Funkcję tę sprawował do swej śmierci, w grudniu 1822 r., przy czym łączył ją z obowiązkami dziekana dekanatu kieleckiego. W czasie długiego, bo trwającego aż 24 lata, zarządu parafią w Rembieszycach kapłan ten przeprowadził szereg prac. Wykonał remont domu parafialnego (plebanii), gdzie „pokoje obadwa odmalować kazał, tudzież w sieni powałę, podłogę, przepierzenie i garderóbkę, w spiżarni przepierzenie”. Wzniósł własnym sumptem szereg zabudowań gospodarczych, takich jak spichlerz, stajnię, wozownię oraz dwa chlewiki na drób i trzodę. Uporządkował również teren wokół plebanii i założył „ogród owocowy”⁴⁷.

Po śmierci ks. Południkiewicza, 18 grudnia 1822 r. władze diecezjalne mianowały administratorem parafii ks. Józefa Budnego, dotychczasowego wikariusza przy kościele w Olesznie. Nowym dziekanem dekanatu kieleckiego został natomiast ks. Teodor Winczakiewicz, pleban w Brzegach⁴⁸. Ksiądz Budny nie przyjął nominacji na beneficjum rembieskie⁴⁹. O motywach, jakie kierowały

⁴⁶ Z wyjątkiem życiorysów księży Euzebiusza Czerskiego, Stanisława Myślińskiego, Ludwika Tymowskiego, Andrzeja Przykowskiego i Edwarda Gackiego.

⁴⁷ Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 17v; ks. A. Winczakiewicz do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 8 XII 1822, *ibidem*, k. 3.

⁴⁸ Konsystorz Kielecki do komisarza obwodu kieleckiego, Kielce 18 XII 1822, *ibidem*, k. 5. Nominacja dla ks. Budnego por. *ibidem*, k. 7.

⁴⁹ O rezygnacji ks. J. Budnego z administracji parafii rembieskiej donosił wójt gminy Rembieszyce konsystorzowi w Kielcach dnia 9 stycznia 1823 r., prosząc jednocześnie o rychłe mianowanie na jego miejsce nowego duszpasterza. Por. wójt

tym kapłanem, dowiadujemy się pośrednio z pisma Konsystorza Kieleckiego skierowanego do kolatora wakującego kościoła Franciszka Sariusza Wolskiego w dniu 6 stycznia 1823 r. W piśmie tym konsystorz wyjaśnia, że parafia pozostaje bez własnego rządcy, gdyż fundusz plebański jest tak ubogi, „iż pleban nie może mieć dochodu *congruam* zwanego, że po opłaceniu podatków i *expens* gruntowych i kościelnych [...] nawet wikaryusza mieć nie może”⁵⁰. Jednocześnie konsystorz zalecał kolatorowi, by ten zadbał o lepsze uposażenie kościoła bądź przez nowe nadanie ziemskie, bądź przyznając proboszczowi konkretną pomoc materialną. W przeciwnym razie nastąpi likwidacja parafii z powodu braku kapłana chętnego do objęcia nad nią zarządu, świątynia zostanie wystawiona na licytację i sprzedana, a dochody plebanii wcielone do ogólnego funduszu religijnego zgodnie z obowiązującym w tym zakresie ustawodawstwem państwowym⁵¹. Trudno powiedzieć, czy Wolski zdecydował się wyznaczyć dodatkową pensję na utrzymanie plebana lub w jakiś inny sposób wesprzeć go materialnie. W źródłach nie ma na ten temat żadnej wzmianki. Faktem jest jednak, że niebawem znalazł się kapłan gotowy objąć funkcję administratora wakującego kościoła. Mowa tu o ks. Euzebiuszu Czerskim.

Tabela 4

Wykaz duszpasterzy kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła
w latach 1800–1945

Imię i nazwisko	Daty pełnienia funkcji	Tytuł rządcy	Stan społeczny	Inne tytuły i godności
1	2	3	4	5
Andrzej Południkiewicz	1799–1822	pleban	mieszczański	kanonik kolegiaty wiślickiej, dziekan kielecki
Euzebiusz Czerski	1823	administrator		
Stanisław Mysliński	1823–1827	administrator		
Józef Witek	1827–1853	administrator	włościański	
Tomasz Bąkiewicz	1853–1855	administrator	mieszczański	

gminy Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 9 I 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 9.

⁵⁰ Konsystorz Kielecki do kolatora kościoła w Rembieszyczach, Kielce 6 I 1823, *ibidem*, k. 10.

⁵¹ *Ibidem*.

1	2	3	4	5
Jan Kolipiątek	1855–1857	administrator	mieszczański	
Stanisław Posobkiewicz	1857–1859	administrator	mieszczański	
Nestor Bieroński	1859–1866	administrator	mieszczański	kanonik, prałat i archidiakon katedry kieleckiej, kanonik honorowy kolegiaty podlaskiej, proboszcz parafii Małogoszcz
Stanisław Kamiński	1866–1878	administrator	włościański	
Franciszek Grund	1878–1881	administrator	mieszczański	
Ludwik Tymowski	1881–1889	administrator	szlachecki	
Andrzej Przykowski	1889–1892	administrator		
Władysław Samborski	1892–1893	administrator		
Edward Gacki	1894–1898	administrator		
Józef Adamczyk	1899	administrator	mieszczański	
Władysław Samulik	1899–1903	administrator	mieszczański	
Józef Łakomski	1903–1905	administrator	mieszczański	kanonik honorowy kolegiaty wiślickiej
Ludwik Rusin	1906–1907	administrator	włościański	
Stanisław Kański	1907–1909	administrator	włościański	
vacat	1910			
Paweł Chęciński	1911–1915	administrator	mieszczański	
Stefan (Szczepan) Kempa	1916–1918	administrator	włościański	
Julian Mazurek	1918	administrator	włościański	
Mieczysław Brylski	1918–1924	administrator	włościański	
Szymon Zaporowski	1924–1926	administrator	włościański	
Władysław Serwatka	1926–1928	administrator	włościański	
Adam Stala	1928–1945	administrator	włościański	proboszcz parafii Strzegowa

Źródło: oprac. własne na podstawie akt kościelnych i ksiąg metrykalnych przechowywanych w Archiwum Parafialnym w Rembieszycach i Archiwum Diecezjalnym w Kielcach.

Ksiądz Czerski przebywał w Rembieszycach krótko, od lutego do czerwca 1823 r., gdyż jego sposób bycia i prowadzenia się budził wśród parafian zgorszenie. Duszpasterz ten przywiózł ze sobą kobietę, która bynajmniej nie była jego krewną, a w Wielką Sobotę, podczas święcenia wody, „nieprzyzwolicie” łajał organistę, wzywając złych duchów. Nadto sprzedał bezprawnie cały inwentarz grunto-

wy plebanii, tj. dwie krowy i dwa konie (za łączną sumę 127 zł). Do tego ostatniego kroku – jak twierdził – miał go skłonić niedostatek paszy i brak owsa dla koni⁵².

Następcą ks. Czerskiego na stanowisku tymczasowego rządcy kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła był ks. Stanisław Myśliński – absolwent Akademii Krakowskiej oraz Seminarium Duchownego w Krakowie i w Kielcach, dotychczasowy wikariusz kolegiaty wiślickiej. Na probostwie w Rembieszycach przebywał on cztery lata (od 5 czerwca 1823 do 31 maja 1827 r.). Zrezygnowawszy z tego beneficjum, przeniósł się na administrację plebanii w Olsztynie (nominację na to stanowisko uzyskał już 12 stycznia 1827 r.)⁵³.

10 lipca 1827 r. oficjał Kieleckiego Konsystorza wyznaczył nowym rządcą parafii ks. Karola Zarzyckiego, wikariusza kurzelowskiego⁵⁴. Po przyjeździe do Rembieszyc, kapłan ten napotkał szereg trudności. Plebania, spiżarnia, spichlerz i inne budynki gospodarcze były pozamykane, a klucze wraz z księgami metrykalnymi i dokumentami kościelnymi ks. Myśliński zabrał do Olsztyna. Kasa parafialna była pusta, tak że brakowało pieniędzy na zasiew, opłacenie czeladzi i remont zabudowań plebańskich. Co gorsza, zarząd nad gospodarstwem plebana i wszystkimi dochodami stałymi przejął kolator, który na razie nie myślał z tego rezygnować. Nie mając więc funduszy na utrzymanie siebie i służby folwarcz-

⁵² Dziekan dekanatu kieleckiego do Konsystorza Kieleckiego, Brzezi 5 IV 1823, *ibidem*, k. 11–11v; Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 12 IV 1823, *ibidem*, k. 13; protokół dziekana kieleckiego dotyczący sprzedaży inwentarza żywego parafii Rembieszyc, Rembieszyc 20 IV 1823, *ibidem*, k. 32–34 (kopia tego dokumentu, k. 36–37).

⁵³ Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 2 VI 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38; ks. Myśliński do konsystorza w Kielcach, b. m., 5 VI 1823, *ibidem*, k. 39, 40; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 12 I, 15 III i 10 VII 1827, *ibidem*, k. 68, 69, 75; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Kielce 2 VII i 25 XI 1823, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 11, 14; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 15 III 1827, *ibidem*, k. 27v; ks. S. Myśliński do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Rembieszyc 28 II 1827, *ibidem*, k. 28–28v. Dodajmy w tym miejscu, że formalna rezygnacja ks. Myślińskiego z administracji parafii rembieskiej nastąpiła 22 VIII 1827 r.

⁵⁴ Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 10 VII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 75; komisarz obwodu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Kielce 31 VII 1827, *ibidem*, k. 77; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 10 VII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 37.

nej, po sześciu tygodniach pobytu w Rembieszycach, ks. Zarzycki odmówił przyjęcia administracji parafii i powrócił do Kurzelowa⁵⁵.

Od 8 grudnia 1827 r. do 12 września 1853 r. funkcję administratora omawianego tu kościoła pełnił ks. Józef Witek (1798–1854). Duchowny ten pochodził z Galicji. W 1808 r. wstąpił do zakonu cystersów w Jędrzejowie. Po odbyciu nowicjatu, został wysłany do klasztoru w Koprzywnicy, gdzie w 1814 r. złożył śluby zakonne. Święceń kapłańskie uzyskał w 1821 r. W latach 1821–1826 pracował jako wikariusz w Kazimierzy Małej, a następnie przez rok w Kazimierzy Wielkiej⁵⁶. Sprawując tymczasowy zarząd parafii rembieskiej, przeprowadził on remont zabudowań gospodarczych i pokrył plebanie nowym gontem. Planował także restaurację kościoła (zwłaszcza dach wymagał pilnej naprawy)⁵⁷, lecz na przeszkodzie stanęły mu najpierw brak środków finansowych, a następnie opieszałość władz Królestwa Polskiego, które przez kilka lat zwlekały z zatwierdzeniem anszlagu (kosztorysu) na wykonanie niezbędnych prac⁵⁸.

Po ks. Witku parafią administrował przez dwa lata ks. Tomasz Bąkiewicz (1821–1887), wikary z Chmielnika⁵⁹. Niestety, ubóstwo dokumentacji źródłowej nie pozwala powiedzieć niemal nic o jego działalności na tym beneficjum. Wiadomo jedynie, że kontynuował

⁵⁵ Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 26 VIII 1827, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 79–80; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Krakowskiego, Kielce 11 VIII 1827, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 38–39v (tu też cytat, k. 38–38v); ks. K. Zarzycki do konsystorza w Kielcach, Rembieszycy 22 VIII 1827, *ibidem*, k. 40–41v.; F.S. Wolski do Konsystorza Krakowskiego, Kraków 25 X 1827, *ibidem*, k. 45.

⁵⁶ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3, k. 29; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b, k. 235; *ibidem*, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1178–1179. Prezenta dla ks. J. Witka por. *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 54.

⁵⁷ W 1844 r. ks. Witek pisał w liście do Konsystorza Kieleckiego, że dach świątyni „tak dalece jest zdezelowany, że nawet malowidła na ścianach w kościele zostają poprutemi, płótno na podniebieniu gnije i woda do organ wpada”. Ks. J. Witek do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycy 24 VIII (5 IX) 1844, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73.

⁵⁸ Więcej na ten temat por. ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 73–79, 82, 84–101; Archiwum Państwowe w Kielcach, Akta specialia dotyczące się reperacji kościoła w Rembieszycach 1810–1866, sygn. 6354, k. 41–219.

⁵⁹ Duchowny ten otrzymał nominację na administratora wakującego kościoła w Rembieszycach 13 IX 1853 r. Por. ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 102.

remont kościoła i dzwonnicy, rozpoczęty przez jego poprzednika, a po opuszczeniu Rembieszyc przeniósł się na probostwo do Sobkowa. 10 marca 1855 r. oficjał Konsystorza Kieleckiego mianował nowym duszpasterzem parafii ks. Antoniego Kamińskiego, a wobec odmowy przyjęcia przez niego tego beneficjum, 18 kwietnia oddał parafię w czasowy zarząd ks. Janowi Kolipiątkowi (1809–1864)⁶⁰. Ten wychowanek krakowskiego Seminarium Duchownego otrzymał święcenia kapłańskie w 1839 r. Pracował potem jako wikary w Jaworznie, Czernichowie, Zalesiu, Bejscach i w Nowym Mieście Korczynie. Był też administratorem kościoła w Jurkowie (1847–1855) i w Piotrkowicach (1855). Na parafii rembieskiej przebywał przez dwa lata. 30 czerwca 1857 r. został zesłany na Karczówkę, gdzie przebywał przez jeden rok. Zamieszkał następnie w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł jako wikariusz parafii Nakło w 1864 r.

W latach 1857–1859 duszpasterzem kościoła w Rembieszyczach był pochodzący z Szydłowa ks. Stanisław Posobkiewicz (ur. 1825)⁶¹. Po nim przez siedem lat parafią zarządzał przy pomocy wikarych ks. Nestor Bieroński (1816–1899), kanonik honorowy kolegiaty podlaskiej i proboszcz w Małogoszczu⁶². W kwietniu 1863 r. kapłan ten upraszał oficjała Kieleckiego Konsystorza, aby uwolnił go od administracji plebanii rembieskiej, gdyż z powodu „braku koni i utraty drugiego wikariusza” nie jest w stanie obsługiwać dwóch parafii. Prośbę swą ponowił w 1864 r.⁶³ Ponieważ jednak brakowało kandydata chętnego do objęcia tego beneficjum, jego podanie

⁶⁰ Konsystorz Kielecki do ks. Antoniego Kamińskiego, Kielce 10 III 1855, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 104; dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Złotniki 1 V 1855, *ibidem*, k. 107. Nominacja dla ks. Kolipiątki por. *ibidem*, k. 105.

⁶¹ Konsystorz Kielecki do ks. Nestora Bierońskiego, Kielce 30 VI 1857, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 137; Konsystorz Kielecki do ks. N. Bierońskiego, Kielce 7 VII 1857, *ibidem*, k. 138; ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 5 VII 1857, *ibidem*, k. 142–142v. Nominacja dla ks. Posobkiewicza por. *ibidem*, k. 147.

⁶² Romuald Kozłowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszycze 30 III 1859, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 194–195; Konsystorz Kielecki do R. Kozłowskiego, Kielce 8 IV 1859, *ibidem*, k. 196; rząd gubernialny do Konsystorza Kieleckiego, Radom 2 (14) V 1859, *ibidem*, k. 197; inwentarz parafii z 1859 r., *ibidem*, k. 231v.

⁶³ Ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 25 IV 1863, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 213; ks. N. Bieroński do Konsystorza Kieleckiego, Małogoszcz 24 III 1864, *ibidem*, k. 215.

zostało rozpatrzone pozytywnie dopiero w styczniu 1866 r. Nowym rządcą kościoła św. Apostołów Piotra i Pawła został ks. Stanisław Kamiński (1837–1913), kałan z sześcioletnim stażem, dotychczasowy wikariusz w Krzcięcicach⁶⁴. Funkcję tę pełnił przez dwanaście lat, a więc nieco dłużej niż większość jego poprzedników. Jako administrator plebanii rembieskiej przeprowadził remont kościoła (m.in. wstawiono nową podłogę w zakrystii, rozszerzono kruchtę od strony zachodniej i odrestaurowano wszystkie ołtarze) oraz domu mieszkalnego księdza. Zadbał o zabudowania plebańskie, z których jedno zostało wyremontowane, inne pobudowane na nowo⁶⁵. Sprawił też nowe ogrodzenie cmentarza parafialnego⁶⁶.

W 1878 r. ks. Kamiński został przeniesiony na parafię w Dzierżowie, a jego obowiązki przejął ks. Franciszek Grund (1812–1881). Nowy duszpasterz pochodził z Gliwic. Był słuchaczem krakowskiego i kieleckiego Seminarium Duchownego. Świecenia kapłańskie przyjął w 1839 r. Był zrazu wikariuszem w Chmielniku, a następnie duszpasterzem kościołów w Lisowie i w Czarnocinie. W Rembieszycach pracował przez trzy lata, do swej śmierci 25 lipca 1881 r.⁶⁷

Kolejnym administratorem parafii rembieskiej był ks. Ludwik Tymowski (ur. 1850), szlachcic z pochodzenia. Dłuższy pobyt na probostwie w Rembieszycach (9 lat) pozwolił mu na wykonanie kilku niezbędnych prac. W latach 1881–1882 r. dach kościoła i dzwonnicy został pokryty nowym gontem, a teren wokół świątyni i plebanii ogrodzony⁶⁸. W 1884 r. zbudowano dom dla służby ple-

⁶⁴ Konsystorz Kielecki do ks. Bierońskiego, Kielce 29 I 1866, *ibidem*, k. 219v; ks. Stanisław Kolipiatek do Konsystorza Kieleckiego, Krzcięcice 28 I 1866, *ibidem*, k. 220.

⁶⁵ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1867 i 1871 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 74v; Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 204v.

⁶⁶ Środki na wykonanie ogrodzenia (w sumie 101 rb i 81½ kop.) pochodziły w całości z funduszu pokładnego. Prace rozpoczęły się 1 kwietnia 1867 r. i trwały do 30 lipca tego roku. Por. protokół dozoru kościoła parafii Rembieszyce z 2 (14) I 1874 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 85–85v. Zakupione materiały opiewały na kwotę 62 rb 80 kop. Szczegółowy ich wykaz por. *ibidem*, k. 86.

⁶⁷ Konsystorz Kielecki do dziekana dekanatu jędrzejowskiego, Kielce b. d., *ibidem*, k. 238; AKD, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929 r., sygn. OP-X/13, k. 372–373.

⁶⁸ Remont kościoła wyniósł 299 rb 52 kop. i został sfinansowany w całości przez parafian. Prace wykonał majster ciesielski Stefan Sędzielowski. Koszt reparaacji ogrodzenia oszacowano zaś na 150 rb. Por. ADK, Zbiór dokumentów, sygn.

bańskiej, dwa lata później odnowiono zaś zabytkowe organy. Nadto wyremontowano plebanie i oborę, jak również postawiono nową stodołę i wozownię. Wszystkie te prace zostały wykonane po części z funduszy ks. Tymowskiego, częściowo zaś z dobrowolnych ofiar wiernych⁶⁹.

W ostatnim dziesięcioleciu XIX stulecia omawiane tu probostwo zarządzane było przez czterech duszpasterzy z tytułem administratora. Byli to w kolejności: ks. Andrzej Przykowski (ur. 1848), ks. Władysław Samborski (1843–1898), ks. Edward Gacki (ur. 1859) oraz ks. Józef Adamczyk (1852–1938). Należy przy tym wspomnieć, że z braku kandydata chętnego do objęcia tego beneficjum, przez niemal rok (od 1 listopada 1893 do sierpnia 1894 r.) parafia nie posiadała stałego rządcy. Ksiądz Przykowski przed otrzymaniem nominacji na administratora beneficjum rembieskiego, pracował na wikariacie w Pierzchnicy, gdzie „prowadził się przykładnie” i „z pożytkiem wykładał katechizm”⁷⁰. Po przyjeździe do Rembieszyc w 1889 r., zastał dom mieszkalny „w najgorszym stanie”. Ponieważ w budynku tym w zasadzie nie dało się mieszkać, podjął decyzję o wystawieniu nowej plebanii.

Zaplanowane na marzec 1891 r. prace murarskie ruszyły z ponad rocznym opóźnieniem (w kwietniu 1892 r.). Zwłoka ta spowodowana była sporem, jaki rozgorzał pomiędzy parafianami na tle rozkładu składki (część z nich złożyła nawet w tej sprawie formalny protest do rządu gubernialnego), a także lokalizacji obiektu. Zwłaszcza ta ostatnia kwestia okazała się trudna do rozwiązania. Ksiądz Przykowski wraz z częścią wiernych pragnął, aby nowy dom dla plebana stanął w sąsiedztwie starego, z północno-wschodniej strony, „w wyższym, suchszym i dogodniejszym miejscu. Większość mieszkańców parafii uważała jednak, że należy utrzymać dawną lokalizację obiektu, gdyż jest ona najbardziej korzystna. Administrator na czas trwania budowy miał się przenieść do pobliskiej organistówki, gdzie miał do dyspozycji dwa pokoje. Zdanie

II PR-IV/1, k. 89–89v; umowa zawarta pomiędzy dozorem kościelnym a S. Sędzielowskim, *ibidem*, k. 91.

⁶⁹ Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1887, ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 174v; rachunki dotyczące restauracji domu dla służby kościelnej i organów, *ibidem*, k. 99–99v; inwentarz *fundi instructi* z 1889 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 279v.

⁷⁰ Pleban parafii Pierzchnica do Konsystorza Kieleckiego, Pierzchnica 13 II 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 273.

większości przeważało. Stara plebania została rozebrana, a na jej miejsce w ciągu dwóch lat wzniesiono nową (prace ukończono w kwietniu 1894 r.). Ksiądz Przykowski nie doczekał zakończenia inwestycji. Pragnąc uniknąć zatargów z parafianami, a przede wszystkim nie chcąc brać odpowiedzialności za budowę plebanii w niedogodnym miejscu, wiosną 1892 r. zrezygnował z administracji parafii⁷¹.

O działalności księży W. Samborskiego, E. Gacka i J. Adamczyka na beneficjum w Rembieszycach nie da się powiedzieć zbyt wiele. Wiadomo jedynie, że ks. Gacek zapewne pod koniec 1898 r. przeprowadził remont dachu kościoła i dzwonnicy. Zaopatrzył też świątynię w nowe aparaty oraz bieliznę kielichową⁷².

W pierwszej połowie ubiegłego stulecia, do zakończenia II wojny światowej, na parafii rembieskiej pracowało 11 księży: Władysław Samulik (1859–1923), Józef Łakomski (1870–1944), Ludwik Rusin (1856–1917), Stanisław Kański (1873–1950), Paweł Chęciński (1838–1923), Stefan (Szczepan) Kempa (1882–1918), Julian Mazurek (1891–1953), Mieczysław Brylski (1890–1924), Szymon Zaporski (1892–1953), Władysław Serwatka (1898–1973) oraz Adam Stala (1875–1962). Z wymienionych, dłużej przebywali na probostwie jedynie ks. M. Brylski (6 lat) i ks. A. Stala (17 lat), pozostali administrowali nim średnio dwa lata. Źródła kościelne przekazały informacje o działalności zaledwie kilku kapłanów. Ksiądz S. Kański wyremontował kościół, pokrył plebanie nowym gontem, ogroził teren wokół gospodarstwa plebańskiego oraz założył na nowo sad owocowy⁷³. Z kolei ksiądz W. Serwatka pokrył w połowie plebanie blachą cynkową (w części własnym kosztem), pomalował olejno wnętrze kruchty kościelnej, sprawił dwie nowe żelazne bramy w ogrodzeniu kościelnym, a także zakupił ornat fioletowy⁷⁴. Jego następcą, ks. A. Stala, pokrył resztę plebanii blachą, sprawił nową strzechę na szopie i chlewiku, jak również wyremontował

⁷¹ Ks. A. Przykowski do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 14 (26) III 1892, *ibidem*, k. 293–293v; dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 24 III 1892, *ibidem*, k. 294; dozór kościelny parafii Rembieszyce do Konsystorza Kieleckiego, Rembieszyce 18 II 1894, *ibidem*, k. 312.

⁷² Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 16.

⁷³ Ks. S. Kański do biskupa kieleckiego, Rembieszyce 7 VIII 1908, ADK, Akta ks. Stanisława Kańskiego 1898–1950, sygn. XK-8, k. 23–24.

⁷⁴ Kwestionariusz o stanie majątkowym parafii z 1941 r., ADK, Akta parafii Rembieszyce 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 16.

pozostałe budynki gospodarcze (stodoła, chlew). Oprócz tego pokrył gontem połowę kościoła i dzwonnicy, sprawił nową posadzkę w świątyni oraz odmalował mur wokół kościoła⁷⁵.

W świetle tego, co zostało powiedziane wyżej, nasuwa się kilka uwag o charakterze ogólnym. Na przestrzeni badanego okresu w parafii rembieskiej pracowało ogółem 26 kapłanów (15 w wieku XIX, 11 w pierwszej połowie ubiegłego stulecia). Z tej liczby tylko jeden duchowny nosił tytuł plebana, pozostali sprawowali tymczasowy zarząd nad beneficjum. Najdłużej w Rembieszycach pracowali księża J. Witek (26 lat), A. Południkiewicz (24 lata), A. Stala (17 lat) i S. Kamiński (12 lat), najkrócej, bo zaledwie po kilka miesięcy, ks. E. Czerski, ks. J. Adamczyk i ks. J. Mazurek. Pozostali administrowali plebanią średnio przez dwa lata. Niskie uposażenie beneficjum rembieskiego powodowało niekiedy trudności z jego obsadzeniem. Dość powiedzieć, że dwukrotnie (1893/1894 i w 1910 r.) parafia nie miała stałego rządcy. Wakat nie trwał jednak dłużej niż kilka miesięcy.

Większość księży, którzy sprawowali posługę duszpasterską w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła wywodziła się ze stanu mieszczańskiego (60%), co najmniej dziesięciu ze stanu włościańskiego, a tylko jeden, ks. L. Tymowski, był szlachećnie urodzony. Przeważnie byli to absolwenci kieleckiego Seminarium Duchownego, trzech ukończyło Seminarium Duchowne ks. Misjonarzy w Krakowie, niektórzy mieli za sobą również studia uniwersyteckie (Akademia Krakowska, Akademia Duchowna w Warszawie). Ponad połowa z nich (14 osób) w momencie objęcia interesującego nas probostwa nie przekroczyła wieku 35 lat, dalszych siedmiu miało od 43 do 53 lat, a tylko dwóch (F. Grund i P. Chęciński) było w podeszłym już wieku (odpowiednio 66 i 73 lata). Nie można im zarzucić kumulowania beneficjum, jako że odnotowano tylko dwa takie przypadki (ks. N. Bieroński i ks. A. Stala). Czym innym były natomiast pozostałe godności i urzędy kościelne, które sprawowali. Trzech duchownych zasiadało w kapitułach katedralnych i kolegiackich (kieleckiej, wiślickiej i podlaskiej) jako kanonicy, jeden był prałatem, a następnie archidiakonem kolegiaty kieleckiej, a jeden pełnił obowiązki dziekana kieleckiego.

⁷⁵ *Ibidem*, k 12v; Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1920–1937, sygn. OD-5/37, k. 87v.

Służba kościelna

Pod pojęciem służby kościelnej należy rozumieć grono osób świeckich zajmujących się obsługą świątyni parafialnej. W interesującym nas okresie w skład służby kościelnej wchodził m.in. organista, zakrystian (zwany też kościelnym), dzwonnik i bakałarz. Zadaniem organisty było uświetnianie nabożeństw muzyką sakralną, nauczanie pieśni religijnych uczniów szkoły parafialnej i pozostałych parafian, prowadzenie chóru kościelnego. Przechowywanie kluczy od świątyni, troska o dobry stan paramentów liturgicznych, nadto dbanie o właściwe oświetlenie i w ogóle o porządek w kościele należało z kolei do podstawowych obowiązków zakrystiana. Dzwonnik zajmował się obsługą dzwonów kościelnych, a bakałarz wykładał w miejscowej szkole. Zdarzało się niejednokrotnie, że jedna osoba wypełniała kilka funkcji, które były zarezerwowane dla różnych osób ze służby kościelnej, np. kościelny mógł być zarazem dzwonnikiem, a nawet grabarzem, jeśli zachodziła taka konieczność, organista zaś pełnił często także obowiązki nauczyciela.

Informacje na temat służby kościelnej pracującej w parafii rembieskiej odnajdujemy w protokołach wizytacji dziekańskich oraz w inwentarzach *fundi instructi*. Ze źródeł tych wynika, że przy kościele św. Apostołów Piotra i Pawła zatrudniony był na stałe organista, który nieraz pełnił też obowiązki kościelnego. Od roku 1822 (co najmniej do 1825 r.) funkcję organisty i zarazem zakrystiana sprawował Franciszek Rogulski. Utrzymywany był on w dużej mierze z funduszy plebana i miejscowego dziedzica, jako że osobnego uposażenia dla służby kościelnej nie było. Rogulski pobierał od kolatora 20 zł rocznej pensji oraz żyta „korzec jeden i ćwierć”, od plebana – 40 zł na rok i trzecią część „akcydensów” kościelnych (dochody nie mające charakteru stałego, a jedynie „okazyjne”). Prócz tego miał zapewnione darmowe wyżywienie na plebanii i mieszkanie w szpitalu dla ubogich, gdzie zajmował jedną izbę (oddzielnego domu dla organisty nie było)⁷⁶.

W roku 1834 na etacie organisty zatrudniony był 26-letni Szczepan Kwaśniewski, „moralny i trzeźwo się utrzymujący” – jak czytamy w źródłach. Po nim funkcję tę sprawował krótko Józef Ziolo-

⁷⁶ Inwentarz zdawczo-odbiorczy z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 28v; protokół wizytacji dziekańskiej z 1825 r., *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 365v.

ski⁷⁷, a w latach 1836–1849 (jeśli nie dłużej) Piotr Skóra. O tym ostatnim wiadomo, że urodził się 19 października 1811 r. we wsi Goleniowy i że był żonaty⁷⁸. Dziekan wizytujący parafię w 1838 r. napisał o nim, co następuje: „Prócz grania na organach śpiewa godzinki, Różaniec i utrzymuje w czystości i porządku aparaty kościelne. Trzeźwy i akuratny w obowiązkach”⁷⁹.

W 1851 r. w kościele św. Apostołów Piotra i Pawła funkcję organisty pełnił Franciszek Bocian, w latach 1852–1858 Krzysztof Nawrot⁸⁰, w latach 1859–1861 „trzeźwy i pilny w obowiązkach” Adam Raduki (lub Radecki)⁸¹. Od 2 kwietnia 1862 r. etat ten zajmował pochodzący z Małogoszcza Józef Kamieński (ur. 1845), syn Wincentego i Jadwigi z Siarczyńskich⁸². W latach 1867–1873, a może i dłużej, grą na organach trudnił się Jan Marciszewski⁸³. W czasie wizytacji parafii w 1871 r. dziekan zanotował: „Organista jest Jan Marciszewski – moralność bardzo dobra, zdolności mierne

⁷⁷ Por. protokoły wizytacji dziekańskich z lat 1834–1835, ADK, Wizytacje dziekańskie 1834–1835, sygn. OD-5/3, k. 20v; Wizytacje dziekańskie 1835–1841, sygn. OD-5/4, k. 87v.

⁷⁸ Por. *Lista imienna organistów przy kościołach parafialnych w diecezji krakowskiej znajdujących się z lat 1835–1837*, ADK, Akta konsystorskie. Akta organistów 1836–1891, sygn. OO-1/1, k. 7v–8, 167v–168, 186v–187, 236v–237, 276v–277; oraz spisy imienne organistów w dekanacie kieleckim z tego samego okresu, *ibidem*, k. 26v–27, 134v–135, 205, 249.

⁷⁹ Protokół wizytacji dziekańskiej z roku 1838, ADK, Wizytacje dziekańskie 1838–1839, sygn. OD-5/8, k. 8v.

⁸⁰ Pobierał on od miejscowego plebana 9 rb rocznego wynagrodzenia i 9 korcy zboża. Mieszkał, jak jego poprzednicy, w szpitalu dla ubogich. Inwentarz *fundi instructi* z 1853 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 129v.

⁸¹ Por. np. akta wizytacji dziekańskich z lat 1851–1852, 1858–1861, ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1851–1852, sygn. OD-5/21, k. 101; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1852–1853, sygn. OD-5/22, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1858–1859, sygn. OD-5/28, k. 20; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1859–1860, sygn. OD-5/29, k. 2; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1860–1861, sygn. OD-5/30, k. 100; *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1861–1862, sygn. OD-5/31, k. 48.

⁸² *Lista imienna organistów, którzy z powodu pełnienia dwóch lat tych obowiązków, przy kościołach parafialnych w dekanacie kieleckim, zasługują na wyłączenie od wojska*, ADK, Akta konsystorskie. Akta organistów 1836–1891, sygn. OO-1/1, k. 533; oraz *Lista imienna organistów w wieku spisowym będących, a obsługę przy kościołach w dekanacie kieleckim odbywających*, *ibidem*, k. 566.

⁸³ Protokoły wizytacji dziekańskich z 1867 i 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1866–1891, sygn. OD-5/33, k. 74, 777.

– innej służby nie ma”⁸⁴. Od roku 1874 (lub 1875) na stanowisku organisty zatrudniony był miejscowy nauczyciel szkoły elementarnej – Walenty Łuczyński⁸⁵, po nim zaś przez szereg lat (co najmniej od roku 1894 do swej śmierci 21 grudnia 1941 r.) funkcję tę sprawował Wojciech Cichy. O tym ostatnim wiadomo, że urodził się 20 kwietnia 1875 r. w Cudzynowicach, w powiecie pińczowskim. Był synem Wincentego i Julianny z Kotarskich. Uczył się muzyki prywatnie przy katedrze w Kielcach u niejakiego Warchalskiego (4 lata), a potem doksztalał się na kursie w Szczekocinach. Egzamin konkursowy złożył przed komisją organistów w Jędrzejowie. Nim został zatrudniony w Rembieszycach, trudnił się grą na organach w Bolminie (3 lata) i Mokrsku Dolnym (także 3 lata)⁸⁶.

Obok organisty w parafii rembieskiej pracowali także szwajcar i kościelny. Należy tu wyjaśnić, że zatrudnianie szwajcarów przy kościołach nakazywała Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego zarządzeniem z 5 (17) stycznia 1835 r. W rozporządzeniu tym czytamy: „Szczególnym obowiązkiem szwajcara będzie zapobieganie niespokojności i nienaruszaniu świątyni Pańskiej przez oddalenie osoby dającej do tego powód. Szwajcarowie tacy czuwać powinni nie tylko nad zachowaniem się osób zgromadzonych w kościele na nabożeństwo, ale nadto przestrzegać mają porządku i przyzwoitości przed kościołem i w obrę-

⁸⁴ *Wykaz dotyczący stanu kościołów...*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 232v.

⁸⁵ Jego nazwisko wzmiankowane jest w źródłach z 1875 i 1887 r. Dziekan wizytujący parafię w 1875 r. wystawił o nim następujące świadectwo: „prowadzenie się dobre, zdolności mierne, wad uderzających żadnych”. Akta wizytacji dziekańskiej z 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 45; *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1887*, *ibidem*, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 175.

⁸⁶ Por. inwentarze parafii z 1894, 1899 i 1908 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 329, 368, 378v; ks. Adam Stala do kurii biskupiej w Kielcach, Rembieszyce 26 XII 1941, *ibidem*, Akta parafii Rembieszyce, 1939–1948, sygn. PR-6/3, k. 22; *Kwestionariusz, który z odpowiedziami wręcza duszpasterz dziekanowi-wizytatorowi w czasie wizytacji z 1939 r.*, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 197v; *ibidem*, Akta komisji organistowskiej. Organiści należący do związku 1937 r., sygn. OO-1/4, k. 494–495. Dodajmy tylko, że Wojciech Cichy został zastrzelony przez niemieckie Gestapo. Por. *Wykaz organistów diecezji kieleckiej zamordowanych w obozach koncentracyjnych i zmarłych w czasie wojny*, ADK, Akta kurialne ogólne. 1. Protokoły z konferencji diek. 2. Dot. rekolekcji zamkn. organistów. 3. Wykazy statystyczne kurii kieleckiej 1942–1951, sygn. OD-2/12, k. 14.

bie murów kościelnych” (§ VIII i XI)⁸⁷. Wspomniana komisja określiła również obowiązkowy strój szwajcarów: „kapota z wiszącym na ramionach kołnierzem z sukna niebieskiego, bandolet [szeroki pas przewieszany przez lewe ramię – przyp. M.K.] z sukna czerwonego burtami [wzorzystymi taśmami] oblamowany, na piersiach ze strony prawej ma nosić napis na blaszce żółtej »służba przyzwoitości kościelnej«, w rękach zaś ma trzymać laskę czarno malowaną, podłużną, galką mosiężną u wierzchu zakończoną...”⁸⁸ Informacje o szwajcarach pracujących w parafii Rembieszyce są niezwykle skąpe. Wiadomo jedynie, że kościół św. Apostołów Piotra i Pawła jako jeden z pierwszych w dekanacie kieleckim zatrudniał szwajcara i że miał on wymagane umundurowanie⁸⁹. W latach 1885–1888 etat ten zajmował Szymon Hernicki, który pobierał wynagrodzenie w wysokości 50 rb rocznie, płacone w dwóch ratach półrocznych (1 kwietnia i 31 września)⁹⁰. Co się tyczy kościelnego, to w pierwszej połowie XIX w. funkcję tę pełnili przeważnie miejscowi organiści (F. Rogulski, P. Skóra). W 1887 r. posługę po kościele sprawował ubogi szpitalny, niejaki Banach. W aktach parafialnych z lat dziewięćdziesiątych (1894, 1899 r.) jako zakrystian wzmiankowany jest natomiast Jan Łuchniak⁹¹.

Po I wojnie światowej liczebność służby kościelnej w interesującej nas parafii nie uległa większym zmianom. Przy kościele zatrudniony był na stałe tylko organista, zakrystian (pełniący zarazem funkcję grabarza i stróża kościelnego) oraz gospoia. Pamiętamy, że do końca 1941 r. grą na organach trudnił się Wojciech Cichy. W protokole wizytacji kanonicznej z 1939 r. biskup kielecki Czesław Kaczmarek pisał o nim, co następuje: „organista jest już człowiekiem starym i niedołężnym, dlatego prowadzenie chóru ko-

⁸⁷ Komisja Rządowa Spraw Wewnętrznych Duchownych i Oświecenia Publicznego do Konsystorza Kieleckiego, Warszawa 5 (17) I 1835, ADK, Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3, k. 1v–2.

⁸⁸ *Ibidem*, k. 2. Dodajmy w tym miejscu, że tym samym reskryptem Komisja Rządowa określiła również porządek i sposób zachowania się wiernych przybywających do świątyni na nabożeństwo (§ I–VI).

⁸⁹ Dziekan dekanatu kieleckiego do konsystorza w Kielcach, Brzegi 3 VII 1835, ADK, Akta konsystorskie szwajcarów 1835–1844, sygn. OU-1/3, k. 114.

⁹⁰ Por. umowa zawarta pomiędzy dozorem kościelnym w Rembieszycach a Szymonem Hernickim z 1 V 1885 r., ADK, Zbiór dokumentów, sygn. II PR-IV/1, k. 92–92v.

⁹¹ *Wykaz stanu kościoła – zabudowań i moralnego parafii Rembieszyce za rok 1887, ibidem*, k. 174; inwentarze kościoła z 1894 i 1899 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 329, 368.

ścielnego jest bardzo słabe⁹². Podobną opinię wyraził w tym samym roku wizytujący parafię dziekan małogoski, ks. Józef Król: „Organista staruszek – fachowości żadnej. Stosunek do proboszcza poprawny. Obowiązki swe spełnia stosownie do umiejętności⁹³. Obaj hierarchowie wspominają także o kościelnym, nie podają jednak jego nazwiska. Mógł nim być Kacper Kosior, wzmiankowany w źródłach z 1903 r.⁹⁴ Nie jest to jednak pewne. Domem księdza zarządzała w latach 1921–1945 Jadwiga Kulińska (ur. 1899 r.)⁹⁵.

A oto, co na temat służby kościelnej i jej uposażenia pisał rzadca parafii, ks. A. Stala: „Organista pobiera 25% remuneracji proboszcza za pogrzeby, śluby i chrzty, połowę opłat za wydawane dokumenty, 20% za msze śpiewane oraz ma petytę. Gdy weźmie się pod uwagę jego niefachowość i że każdy akt przez niego spisany proboszcz musi przeglądać i poprawiać, a często sam musi akta referować – pod względem płacy nie jest pokrzywdzony. Stróż kościelny, gospodarz rolny, ma wynagrodzenie w naturze według umowy, jaką zawarł z parafianami, prócz tego pobiera zapłatę za kopanie grobów (do 4 zł) oraz dzwonne przy pogrzebach i drobne datki przy chrztach, ślubach i wywodach. W stosunku do jego zajęć w kościele (więcej zajmuje się własnym gospodarstwem niż kościołem) uposażenie nie jest zbyt niskie. Zresztą parafia biedna i więcej dać nie może⁹⁶.

Ludność parafii i struktura wyznaniowa

Ustalenie liczebności mieszkańców parafii Rembieszyce w interesującym nas okresie nie nastręcza poważniejszych trudności. Dane na ten temat zachowały się w wykazach statystycznych, inwentarzach *fundi instructi*, wizytacjach kanonicznych i dziekańskich, jak również w protokołach przedwizytacyjnych. Uzupełnie-

⁹² Protokół wizytacji kanonicznej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1939–1944, sygn. OD-1/12, k. 29v.

⁹³ Protokół z wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/39, k. 239.

⁹⁴ Inwentarz parafii z roku 1903, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 378v.

⁹⁵ Por. np. protokoły wizytacji dziekańskiej z 1941 i 1945 r., ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1941, sygn. OD-5/41, k. 558; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich 1944, sygn. OD-5/45, k. 293.

⁹⁶ Protokół wizytacji dziekańskiej z 1939 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/39, k. 239–239v.

niem tych źródeł archiwalnych są elenchusy – katalogi diecezjalne publikowane systematycznie w XIX i XX w. Co się tyczy struktury wyznaniowej ludności, to sprawa wygląda o wiele gorzej. W tym przypadku bowiem zdani jesteśmy niemal wyłącznie na wykazy statystyczne i na elenchusy.

Tabela 5

Liczba wiernych w parafiach dekanatu kieleckiego w 1840 i 1846 r.

Lp.	Parafia	1840			1846		
		mężczyzn	kobiet	razem	mężczyzn	kobiet	razem
1	Bolmin	223	255	478	223	319	542
2	Brzegi	570	593	1 163	548	637	1 185
3	Brzeziny	1 234	1 498	2 732	1 408	1 467	2 875
4	Chęciny	1 876	2 088	3 958	1 984	2 096	4 080
5	Daleszyce	2 050	2 011	4 061	2 080	2 446	4 526
6	Kielce	6 887	7 315	14 202	7 112	7 128	14 248
7	Kozłów	570	584	1 154	560	530	1 090
8	Leszczyny	1 060	1 100	2 160	1 162	1 144	2 306
9	Małogoszcz	1 240	1 605	2 845	1 482	1 520	3 002
10	Mnichów	335	350	685	283	287	570
11	Mokrsko	687	713	1 400	502	698	1 200
12	Oksa	230	234	464	232	243	475
13	Rembieszycy	318	350	668	314	366	680
14	Węgleszyn	465	480	945	429	521	950
15	Złotniki	620	532	1 152	526	660	1 186
Razem		18 352	19 628	38 034	18 845	20 652	39 497

Źródło: Wykaz ludności dekanatu kieleckiego za rok 1840, ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 95; spis ludności dekanatu kieleckiego za rok 1846, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1845–1859, sygn. OD-9/4, k. 83; wizyta dekanalna kościołów w dekanacie kieleckim w roku 1840, *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 6-40.

Brak jest informacji o ludności dla pierwszego dziesięciolecia XIX stulecia. W 1818 r. zamieszkiwało parafię 675 osób, w tym 534 dorosłych i 141 dzieci⁹⁷. Pięć lat później, w 1823 r., parafia liczyła już 737 wiernych. Z tej liczby w Rembieszycach mieszkało 155

⁹⁷ Spis funduszu plebanii Rembieszycy z 1818 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 3v; *Plebania Rembieszycy, powiat kielecki. Spis tabellaryczny wszelkich funduszków duchowieństwa świeckiego w województwie krakowskim, diecezji kieleckiej, ibidem*, k. 6v.

osób, w Karsznicach 276, w Woli Tesserowej 175, natomiast w Mieronicach 131 osób⁹⁸. W kolejnych latach liczba mieszkańców stopniowo zmniejszała się i wynosiła w 1833 r. 702 osoby, a w 1840 r. tylko 668 osób⁹⁹. Powiedzmy dla porównania, że w tym ostatnim roku w skali dekanatu przypadało średnio na jedną parafię 2535 wiernych. Parafia rembieska plasowała się więc znacznie poniżej tej średniej. Do najliczniejszych w dekanacie kieleckim należały wówczas parafie: Kielce – 14 202 osoby, Daleszyce – 4061, Chęciny – 3958, Małogoszcz – 2845 oraz Brzeziny – 2731 osób. Najmniejszą liczbę wiernych miały natomiast parafie Oksa (431 osób) i Bolmin (478 wiernych)¹⁰⁰. Ilustruje to tabela 5.

W kolejnych latach liczebność mieszkańców parafii systematycznie wzrastała i w 1847 r. osiągnęła stan 732 osób. W roku następnym nastąpił jednak spadek liczby wiernych (680 osób). Trudno powiedzieć, co było tego przyczyną. W aktach parafialnych brak jest na ten temat jakichkolwiek wzmianek. Podobnie w protokołach wizytacji dziekańskiej. Sądzić jednak należy, iż powodem tak znacznego zmniejszenia się liczby ludności była epidemia cholery, która dotknęła dekanat kielecki, a także inne dekanaty diecezji kielecko-krakowskiej (m.in. jędrzejowski i szydlowski)¹⁰¹ w drugiej połowie lat czterdziestych omawianego stulecia. Z analizy ksiąg metrykalnych wynika, że w parafii Rembieszyce odnotowano w owym czasie znaczny wzrost śmiertelności i zarazem spadek urodzeń (por. tab. 6). Maksimum zgonów przypada na rok 1847, kiedy to zmarło 49 osób. W tym samym roku obserwujemy też najniższą liczbę urodzeń (16 osób). W następnych latach liczba zgonów wydatnie się zmniejszyła, co świadczy o wygaśnięciu epidemii, lecz

⁹⁸ Inwentarz parafii z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19.

⁹⁹ *Tabella ludności dekanatu kieleckiego za rok 1833*, ADK, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 11; wizytacja dziekańska z 1840 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 10.

¹⁰⁰ Wizytacja dziekańska z 1840 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1840, sygn. OD-5/10, k. 6–40; oraz wykaz ludności w dekanacie kieleckim w roku 1840, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 95.

¹⁰¹ O rozmiarach tej epidemii w dekanacie jędrzejowskim i szydlowskim por. W. Kowalski, D. Olszewski, *op. cit.*, s. 277–278; *Parafie gminy Pierzchnica...*, s. 127–129.

w 1855 r. zaraza ponownie dotknęła parafię, zbierając krwawe żniwo (zmarły wówczas 44 osoby).

Tabela 6

Liczba urodzeń i zgonów w parafii Rembieszyce w latach 1845–1860

Rok	Urodzenia	Zgony
1845	25	22
1846	25	37
1847	16	49
1848	22	25
1849	24	21
1850	24	26
1851	25	14
1852	27	18
1853	37	22
1854	19	18
1855	23	44
1856	34	20
1857	36	19
1858	30	18
1859	46	20
1860	38	14

Źródło: Księgi metrykalne urodzonych i zmarłych w parafii Rembieszyce, Archiwum Parafialne w Rembieszycach.

W drugiej połowie XIX w. liczba ludności interesującej nas parafii systematycznie rosła. W 1859 r. parafia liczyła 704 wiernych¹⁰², w 1871 r. – 814¹⁰³, a cztery lata później – 836¹⁰⁴. W 1880 r. w jej granicach mieszkało 976 osób, w 1891 – 1062, natomiast u schyłku tego stulecia – 1243 osoby¹⁰⁵. Liczba parafian zwiększyła się zatem niemal dwukrotnie w porównaniu z rokiem 1859.

¹⁰² Inwentarz parafii z 1859 r., ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 332.

¹⁰³ *Wykaz dotyczący stanu kościołów...*, ADK, Akta konsystorskie. Dekanat jędrzejowski, sygn. OD-7J/1, k. 44v.

¹⁰⁴ W tej liczbie było 400 mężczyzn i 436 kobiet. Por. sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej z 1875 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1875–1897, sygn. OD-5/34, k. 44v.

¹⁰⁵ *Wykaz urodzonych, zaślubionych, zmarłych i odbytych pierwszą spowiedź i pierwszą komunie oraz o ogólnej ludności w parafii Rembieszyce w roku 1880*,

Tendencja powolnego, lecz systematycznego wzrostu liczebności wiernych występowała również w pierwszej dekadzie wieku XX i w okresie międzywojennym. W 1902 r. na terenie parafii św. Apostołów Piotra i Pawła mieszkało 1330 katolików¹⁰⁶, w 1904 r. – 1436¹⁰⁷, a w 1909 r. – 1501. Parafia ta, podobnie jak w wieku poprzednim, należała do najmniejszych w dekanacie. Mniejszą liczbę wiernych miały w 1909 r. jedynie parafie Korytnica (1096), Oksa (1234), Parnawa (1383) i Nagłowice (1420). Do najliczniejszych w dekanacie jędrzejowskim należały natomiast parafie: Jędrzejów – 11 714 osób, Imielno – 5919, Mstyczów – 5672, Małogoszcz – 5587 oraz Krzcięcice – 5584 osoby. Średnia liczba wiernych przypadająca na jedną parafię w skali całego dekanatu wynosiła 3104 osoby. Parafia Rembieszycy plasowała się więc znacznie poniżej tej średniej¹⁰⁸.

Pierwsza wojna światowa nie spowodowała większych ubytków wśród ludności parafii. Tak przynajmniej wynika z danych publikowanych w elenchusach diecezjalnych, na które musimy się powołać z braku parafialnych wykazów statystycznych¹⁰⁹. Inaczej rzecz się miała podczas II wojny światowej, kiedy to liczba wiernych zmniejszyła się dość znacznie – z około 2000 w 1939 r. do 1804 w roku 1945 (o 10%)¹¹⁰.

ibidem, k. 470; wykazy statystyczne parafii dekanatu jędrzejowskiego w 1891 r., *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13, k. 491v; spis ludności w dekanacie jędrzejowskim za rok 1899, *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1899–1909, sygn. OD-9/14, k. 20v.

¹⁰⁶ Spis ludności w dekanacie jędrzejowskim w roku 1902, ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach 1889–1909, sygn. OD-9/14, k. 81v.

¹⁰⁷ *Ibidem*, k. 104v.

¹⁰⁸ Statystyka ludności w dekanacie jędrzejowskim w 1909 r., ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1908–1914, sygn. OD-9/15a, k. 3–5.

¹⁰⁹ Według elenchusów liczba wiernych w tym czasie nie uległa zmianie i wynosiła 1618 osób.

¹¹⁰ Protokoły wizytacji dziekańskich z 1939 i 1945 r., ADK, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1939, sygn. OD-5/38, k. 197; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskiej 1945, sygn. OD-5/46, k. 318. Spośród 1804 parafian odnotowanych w 1945 r., 205 przebywało na emigracji. Por. [ks. T. R o b a k o w s k i], *Kronika parafii Rembieszycy*, Archiwum Parafialne w Rembieszycach, bez paginacji.

Zachowane w kieleckim Archiwum Diecezjalnym materiały źródłowe odzwierciedlają liczbę mieszkańców w poszczególnych miejscowościach wchodzących w skład interesującej nas parafii. Na ich podstawie jesteśmy w stanie uchwycić zmiany w liczebności poszczególnych wiosek. Dane z tabeli 7 dowodzą, że w XIX w. najbardziej zaludnioną wsią parafii św. Apostołów Piotra i Pawła były Karsznice, liczące powyżej 200 mieszkańców. Na drugim miejscu uplasowała się wieś Wola Tesserowa, którą zamieszkiwało średnio około 170 osób. Najmniejszą liczbę ludności miały natomiast Mieronice (średnio 145 osób). Sytuacja uległa przeobrażeniu w pierwszej połowie ubiegłego stulecia. Najludniejszą wsią parafii były nadal Karsznice, wzrosła jednak liczba mieszkańców Mieroniec (410 osób w 1936 r.), które wyprzedziły pod tym względem wieś Rembieszyce. Wola Tesserowa liczyła w tym czasie ponad 500 mieszkańców.

Tabela 7

Liczba wiernych w miejscowościach parafii Rembieszyce
w XIX i pierwszej połowie XX w.

Wieś	Rok				
	1823	1833	1847	1859	1936
Rembieszyce	155	162	162	191	395
Karsznice	276	232	213	206	668
Wola Tesserowa	175	164	191	162	521
Mieronice	131	146	166	139	410
Razem	737	704	732	698	1 994

Źródło: Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19; *Tabella ludności dekanatu kieleckiego za rok 1833*, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 11; akta wizytacji dziekańskiej z 1847 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie 1847–1848, sygn. OD-5/17, k. 32; inwentarz *fundi instructi* z 1859 r., *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 113v, 332; statystyka parafii z 1936 r., *ibidem*, Akta D.J.A.K. Dekanat małoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 83.

Godny podkreślenia wydaje się fakt, że wśród mieszkańców parafii przez cały wiek XIX – z wyjątkiem lat 1818, 1833, 1859 i 1890 – przeważały liczebnie przedstawicielki płci żeńskiej (tab. 8). Dysproporcja pomiędzy liczbą kobiet i mężczyzn nie była duża – wynosiła od kilku do kilkudziesięciu osób. Była większa jedynie w latach 1847–1849, 1857, 1899 (80–90 osób) oraz w roku 1868 (100

osób). Trzeba tu jednak zaznaczyć, że zjawisko przewagi liczebnej kobiet nad mężczyznami było charakterystyczne nie tylko dla parafii rembieskiej – występowało na całym obszarze diecezji kieleckiej (por. tab. 5). Odnosnie do pierwszej połowy XX w. należy stwierdzić, że dane statystyczne z tego okresu są mocno niekompletne. Niepodobna więc na ich podstawie wysuwać wniosków o charakterze generalnym.

Tabela 8

Ludność parafii Rembieszyce w XIX w. z wyszczególnieniem
mężczyzn i kobiet

Rok	Katolicy			Żydzi			Ogółem ludności		
	M	K	Razem	M	K	Razem	M	K	Razem
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1818	341	334	675						
1833	351	351	702						
1834	334	350	684	12	15	27	346	365	711
1835	320	330	650						
1836	306	314	610						
1837	337	368	705	–	–	–	337	368	705
1838	340	339	679	–	4	4	340	343	683
1839	310	330	640						
1840	318	350	668	–	–	–	318	350	668
1841	330	363	693	–	–	–	330	363	693
1842	330	368	698	4	4	8	334	372	706
1843	323	361	684	4	4	8	327	365	692
1844	327	366	693	–	–	–	327	366	693
1845	315	361	676	–	–	–	315	361	676
1846	314	366	680	9	11	20	323	377	700
1847	313	419	732	–	–	–	313	419	732
1848	296	374	670	–	–	–	296	374	670
1849	296	374	670	–	–	–	296	374	670
1850	317	365	682	–	–	–	317	365	682
1851	317	365	682	8	17	25	325	382	707
1852	317	365	682	8	17	25	325	382	707
1853	326	378	704	2	3	5	328	381	709
1854	326	378	704	2	3	5	328	381	709
1856	319	342	661	1	2	3	322	345	667
1857	301	381	682	5	8	13	306	394	700
1858	315	365	680	6	9	15	331	374	705
1859	380	319	699	–	–	–	380	319	699
1860	345	355	700	–	–	–	345	355	700
1861	343	358	701	–	–	–	343	358	701

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1862	363	380	743	–	–	–	363	380	743
1863	314	392	706	–	–	–	314	392	706
1864	347	389	736	5	7	12	358	409	767
1865	364	398	762	6	8	14	370	406	776
1866	320	380	700	2	4	6	322	384	706
1868	330	429	759	2	4	6	332	433	765
1869	389	410	799	–	–	–	389	410	799
1870	394	420	814	–	–	–	394	420	814
1871	398	422	820						
1873	401	426	827	4	4	8	405	430	835
1874	400	410	810						
1879	462	504	966	7	7	14	469	511	980
1881	476	514	990	–	–	–	476	514	990
1890	532	526	1 058						
1898	563	607	1 170	12	13	25	575	620	1 195
1899	582	661	1 243	–	–	–	582	661	1 243
1900	574	626	1 200	11	12	23	585	639	1 224

Legenda: M – mężczyźni, K – kobiety. Puste pole oznacza brak danych.

Źródło: oprac. własne na podstawie spisów statystycznych, akt wizytacji dziekańskiej oraz inwentarzy parafii, przechowywanych w Archiwach Diecezjalnym w Kielcach i Parafialnym w Rembieszycach.

Co się tyczy struktury wyznaniowej ludności, to obok katolików w parafii św. Apostołów Piotra i Pawła mieszkali także nieliczni wyznawcy religii mojżeszowej. Najwcześniejsze dane o Żydach zamieszkujących parafię pochodzą z roku 1823. Ze sporządzonego wówczas inwentarza *fundi instructi* wynika, że w parafii mieszkało ogółem 24 starozakonnych, w tym pięciu w Rembieszycach, czterech w Karsznicach, siedmiu w Woli Tesserowej i ośmiu w Mieronicach¹¹¹. W 1833 r. wzmiankowany jest w źródłach Żyd Lewek, karczmarz rembieski, któremu ks. Witek miał rzekomo pobłażać w sprawie jakiegoś oszustwa¹¹². Rok później na terenie parafii odnotowano 27 wyznawców judaizmu. W 1838 r. ich liczba zmniejszyła się do czterech, jednak w latach czterdziestych ponownie wzrosła i wynosiła w 1846 r. 20 osób (por. tab. 8). Stanowiło to niepełna 3% ogółu ludności. Powiedzmy dla porównania, że w są-

¹¹¹ Inwentarz *fundi instructi* z 1823 r., ADK, Akta konsyistoryjne 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 19.

¹¹² Komisja województwa krakowskiego do oficjała Konsystorza Kieleckiego, Kielce 20 IV 1833, *ibidem*, k. 88; Komisja województwa krakowskiego do oficjała Konsystorza Kieleckiego, Kielce 18 VII 1833, *ibidem*, k. 89.

siedniej parafii Złotniki mieszkało w tym czasie 46 starozakonnych (3,7% mieszkańców), w Bolminie – dziewięciu (1,6%), a w Oksie – 26 (5,1%). Parafią o największym skupisku ludności żydowskiej na terenie dekanatu kieleckiego były Chęciny. Żył tu aż 1915 wyznawców mozaizmu, co stanowiło 32% ogółu ludności miasta¹¹³.

W drugiej połowie XIX stulecia liczba Żydów na obszarze interesującej nas parafii wahała się od kilku do kilkudziesięciu, przy czym nie w każdym roku występują oni w źródłach. Najmniejszą ich liczbę, bo zaledwie trzy osoby, odnotowano w 1856 r., a największą (25 osób) w latach 1851–1852 i w roku 1898. W pierwszym dziesięcioleciu ubiegłego stulecia liczebność starozakonnych systematycznie wzrastała i osiągnęła w 1910 r. stan 51 osób. Zwiększyła się zatem o 50% w porównaniu z rokiem 1898. Wciąż jednak wyznawcy mozaizmu stanowili niewielki odsetek ludności parafii (3,5%)¹¹⁴. W okresie późniejszym starozakonni wzmiankowani są w źródłach jedynie sporadycznie. W 1912 r. w parafii mieszkały 54 osoby tego wyznania, w 1936 r. – 25, tuż zaś przed wybuchem II wojny światowej tylko 11 osób¹¹⁵. W drugim roku wojny przebywały tu dwie rodziny żydowskie, a w 1941 r. czterech wyznawców judaizmu¹¹⁶. Po tej dacie znikają z akt kościelnych informacje o Żydach w parafii. Najprawdopodobniej zostali oni przesiedleni przez hitlerowców do jędrzejowskiego getta, utworzonego w marcu 1940 r. wzdłuż ulic Pińczowskiej i Łysakowskiej. Przeszło przez nie około 6000 osób, głównie z Jędrzejowa i okolicz-

¹¹³ Wykaz ludności dekanatu kieleckiego z 1834 i 1838 r. oraz za lata 1841–1848, ADK, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach według dekanatów 1833–1834, sygn. OD-9/2, k. 4v; *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1836–1845, sygn. OD-9/3, k. 77v, 130v, 152v, 198v; *ibidem*, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności w parafiach 1845–1859, sygn. OD-9/4, k. 4v, 83v.

¹¹⁴ Dla porównania, w Małogoszczu starozakonni stanowili w 1910 r. prawie 11% mieszkańców, w Oksie 5,2%, w Złotnikach 1,4%, a w Kozłowie zaledwie 0,5%. Por. spis ludności dekanatu jędrzejowskiego w roku 1910, ADK, Akta kurialne. Wykazy statystyczne ludności i obiektów kościelnych w parafiach według dekanatów 1908–1914, sygn. OD-9/15a, k. 45.

¹¹⁵ Wykaz ludności dekanatu jędrzejowskiego w 1912 r., *ibidem*, k. 80; statystyka parafii z 1936 r., *ibidem*, Akta D.J.A.K. Dekanat małogoski 1931–1939, sygn. OZ-6/24, k. 82; kwestionariusz o stanie parafii z 1939 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje dziekańskie z 1939 r., sygn. OD-5/38, k. 197.

¹¹⁶ Akta wizytacji dziekańskiej z lat 1941–1942, ADK, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich z 1941 r., sygn. OD-5/41, k. 556; *ibidem*, Akta kurialne. Protokoły wizytacji dziekańskich z 1942 r., sygn. OD-5/42, k. 614.

nych wiosek, ale także przesiedleńcy z Sędziszowa, Łodzi, Warszawy i Włocławka. We wrześniu 1842 r. większość z nich została wywieziona do obozu zagłady w Treblince, a niektórzy do obozu pracy w Skarżysku-Kamiennej¹¹⁷.

Podsumowując nasze rozważania, należy stwierdzić, że parafia św. Apostołów Piotra i Pawła w całym badanym okresie należała do najmniejszych w dekanacie zarówno pod względem liczby ludności, jak i osad wchodzących w jej skład. Niskie uposażenie beneficjum rembieskiego powodowało nierzadko trudności z jego obsadzeniem. Dość powiedzieć, że na przestrzeni niespełna 150 lat parafia miała aż 25 duszpasterzy z tytułem administratora i zaledwie jednego plebana. Dwukrotnie też wakowała z braku kandydata chętnego do objęcia nad nią zarządu. Większość kapłanów na placówce w Rembieszycach pracowała krótko, zwykle około dwóch lat. Porzucali ją, kiedy tylko nadarzyła się możliwość uzyskania bardziej intratnego beneficjum.

Trzeba również zauważyć, że przez cały interesujący nas okres obserwujemy niewielki, lecz systematyczny wzrost liczby mieszkańców parafii. Większe ubytki wśród ludności odnotowano jedynie w czasie epidemii i w latach II wojny światowej. Parafia Rembieszyce była dość jednolita pod względem wyznaniowym, a przez to wolna od napięć na tle religijnym. Gros jej mieszkańców była wyznania rzymskokatolickiego. Żydzi stanowili niewielki odsetek ogółu ludności (około 3% w wieku XIX, niespełna 4% w pierwszej połowie ubiegłego stulecia). Innych wyznań na terenie parafii nie odnotowano.

¹¹⁷ K. Urbański, *Zagłada Żydów w dystrykcie radomskim*, Kraków 2004, s. 134–135, 175–176; A. Penkalla, *Żydowskie ślady w województwie kieleckim i radomskim*, Radom 1991, s. 41; A. Ropelewska, *W jędrzejowskim obwodzie AK*, Warszawa 1986, s. 59–60.

**Proboszczowie parafii św. Apostołów Piotra i Pawła w Rembieszycach
w latach 1800–1945**

Po imieniu i nazwisku zamieszczono lata pobytu na probostwie w Rembieszycach

Andrzej Południkiewicz (1799–1822). Urodził się w roku 1766 (lub 1767) w Wiślicy. Po ukończeniu szkoły w Pińczowie studiował retorykę i teologię w Seminarium Duchownym w Kielcach oraz filozofię w Węgrowie. Został wyświęcony na kapłana 8 grudnia 1789 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Kielcach, a od 1799 r. jako proboszcz parafii rembieskiej. Był też dziekanem dekanatu kieleckiego i kanonikiem kolegiaty wiślickiej. Zmarł 22 grudnia 1822 r. w Rembieszycach¹¹⁸.

Euzebiusz Czerski (1823). Brak w źródłach danych personalnych na temat tego kapłana. Wiadomo jedynie, że był benedyktynem i że przed 1840 r. został zesłany do Domu Księży Demerytów w Liszkowie, gdzie zmarł 19 grudnia 1843 r. w wieku 60 lat¹¹⁹.

Stanisław Myśliński (1823–1827) – absolwent Akademii Krakowskiej oraz Seminarium Duchownego w Krakowie i w Kielcach. W latach 1819–1823 pełnił funkcję wikariusza kolegiaty wiślickiej, a w latach 1823–1827 administratora parafii rembieskiej. Był następnie rządcą kościoła w Olsztynie. Jego późniejsze losy nie są znane¹²⁰.

¹¹⁸ *Tabella decanatus* z 1810 r., ADK, Wizytacje dziekańskie 1805–1828, sygn. OD-5/1, k. 101; ks. A. Winczakiewicz do Konsystorza Kieleckiego, Brzegi 8 XII 1822, *ibidem*, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 3.

¹¹⁹ Ks. P. Straszyński do biskupa krakowskiego, Sejny 17 III 1843, ADK, Akta „personalia” księży demerytów, sygn. OP-X/18, k. 21–21v; biskup diecezji augustowskiej do Wysokiej Komisji Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych, Sejny 8 I 1844, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie, Centralne Władze Wyznaniowe Królestwa Polskiego 1768–1888, nr 190, Akta Kommissyi Rządowej Spraw Wewnętrznych i Duchownych dotyczące się osadzenia i uwolnienia zdrojnych księży 1808–1846, sygn. 724, s. 28–29, 92.

¹²⁰ Konsystorz Kielecki do dziekana kieleckiego, Kielce 2 VI 1823, ADK, Akta konsystorskie 1811–1833, sygn. PR-6/1, k. 38; ks. Myśliński do konsystorza w Kielcach, b. m., 5 VI 1823, *ibidem*, k. 39, 40; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 12 I, 15 III i 10 VII 1827, *ibidem*, k. 68, 69, 75; Konsystorz Kielecki do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Kielce 2 VII i 25 XI 1823, *ibidem*, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 11, 14; Konsystorz Generalny Krakowski do Konsystorza Kieleckiego, Kraków 15 III

Józef Witek (1827–1853). Urodził się 1 października 1798 r. w Komorowie, w Galicji austriackiej (cyrkuł myślenicki). Pochodził ze stanu kmiecego. Edukację rozpoczął w szkołach publicznych w Rudach, gdzie uczęszczał na zajęcia z języka niemieckiego, retoryki, poetyki, arytmetyki i geografii. W roku 1808 wstąpił do zgromadzenia OO. cystersów w Jędrzejowie. Odbyszy nowicjat, został wysłany do klasztoru w Koprzywnicy i tam w roku 1814 wyświęcony na brata zakonnego. W 1819 r. został przyjęty do Seminarium Duchownego w Krakowie, gdzie kształcił się przez dwa lata. Świecenia kapłańskie otrzymał 4 listopada 1821 r. W latach 1821–1826 był wikariuszem w Kazimierzy Małej, a następnie przez rok w Kazimierzy Wielkiej. Od 8 grudnia 1827 r. do 12 września 1853 r. pełnił funkcję administratora kościoła w Rembieszycach. Zmarł 18 września 1854 r. w klasztorze cystersów w Jędrzejowie, gdzie przebywał jako rezydent¹²¹.

Tomasz Bąkiewicz (1853–1855). Pochodził z Kurzelowa. Urodził się 12 grudnia 1821 r. w rodzinie mieszczańskiej. Edukację rozpoczął w rodzinnym mieście, od 1836 r. zaś kształcił się w szkołach publicznych w Kielcach. W latach 1840–1844 uczęszczał do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 29 grudnia 1844 r. Był kolejno wikariuszem w Daleszycach, Igołomii (od 1845) i Szańcu (od 1846). Wiadomo też, że pełnił funkcję administratora kościoła w Sobkowie. Zmarł 13 września 1887 r. jako proboszcz parafii Kalina Wielka¹²².

Jan Kolipiątek (1855–1857). Przyszły pasterz parafii rembieskiej urodził się 27 grudnia 1809 r. w Bytomiu. Ukończył cztery klasy niemieckie w rodzinnym

1827, *ibidem*, k. 27v; ks. S. Myśliński do Konsystorza Generalnego Krakowskiego, Rembieszycy 28 II 1827, *ibidem*, k. 28–28v.

¹²¹ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/3, k. 29; *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835, sygn. OP-X/4b, k. 235; *ibidem*, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1178–1179; *ibidem*, Akta konsystorskie i kurialne ogólne. Statystyka duchowieństwa świeckiego 1835–1836, sygn. OP-X/8, k. 54, 126; protokół wizytacji dziekańskiej z 1837, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1836–1837, sygn. OD-5/7, k. 12–12v (tu informacja, że ks. Witek na probostwie w Rembieszycach sprawował się „przykładnie”).

¹²² ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 26–27; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji kielecko-krakowskiej w r. 1845 przybyłych, obejmujący najgłównejsze data, wyczerpnięte z opisu życia każdego, przez Władzę Diecezjalną sprawdzone i poświadczone*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafii 1845–1850, sygn. OD-10/3, k. 42v–43; dziekan dekanatu miechowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Miechów 5 (17) IX 1887, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16b, k. 686; „Przegląd Katolicki” [dalej: PK], 1887, nr 42 z 20 X, s. 683.

mieście i sześć klas gimnazjum w Krakowie. Następnie uczęszczał do Akademii Krakowskiej na Wydział Filozoficzny i Botanikę. W roku 1836 wstąpił do seminarium księży Misjonarzy w Krakowie. Na kapłana został wyświęcony w dniu 20 czerwca 1839 r. Pracował kolejno jako wikariusz w Jaworznie (trzy lata), Czernichowie (jeden rok), Zalesiu, Bejscach (od 1844 r.) i w Nowym Mieście Korczynie. Od 1847 r. zarządzał kościołem w Jurkowie, a od 24 lutego 1855 r. kościołem w Piotrkowicach. 18 kwietnia 1855 r. otrzymał nominację na administratora beneficjum rembieskiego. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Zesłany na Karczówkę 30 czerwca 1857 r., przebywał tam przez jeden roku. W latach 1859–1862 mieszkał w Domu Księży Emerytów na Łysej Górze, a później był wikariuszem w parafii Nakło. Zmarł 23 kwietnia 1864 r. w Dzierzgowie, gdzie zastępował czasowo w obowiązkach duszpasterskich miejscowego wikariusza, ks. Marcelego Kozłowskiego¹²³.

Stanisław Posobkiewicz (1857–1859). Urodził się 16 listopada 1825 r. w Szydłowie. Po ukończeniu gimnazjum w Radomiu (7 klas), w 1847 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie uzyskał w 1851 r. Był najpierw wikariuszem parafii Strożyska, a następnie wikariuszem parafii Kurzelów i administratorem tej parafii (od 31 grudnia 1855 r.). W lutym 1856 r. otrzymał wikariat w Małogoszczy. Od 30 czerwca 1857 do 12 marca 1859 r. pełnił funkcję administratora parafii Rembieszyce. W 1859 r. przeniósł się do diecezji sandomierskiej, gdzie zarządzał parafią Grzymałków. O dalszych losach tego kapłana brak informacji w kieleckim Archiwum Diecezjalnym¹²⁴.

Nestor Hygin Soter Bieroński (1859–1866). Przyszedł na świat 11 stycznia 1816 r. w Krakowie. Był synem urzędnika komory celnej Juliana i Węgierki – Katarzyny z Faykiszów. W latach 1824–1833 przebywał pod opieką babki w Podoleńcu, gdzie ukończył szkołę przygotowawczą i sześć klas gimnazjum. W 1833 r. wstąpił do Seminarium Duchownego księży Misjonarzy w Krakowie, a w 1836 r. do nowo erygowanej Akademii Duchownej w Warszawie. Tę ostatnią ukończył z odznaczeniem w roku 1840. Będą jeszcze alumnem akademii, 22 (lub 28) lipca

¹²³ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 502–503; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji kielecko-krakowskiej z 1844 r.*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafii 1833–1844, sygn. OD-10/2, k. 1008; Konsystorz Kielecki do dziekana dekanatu dzierzgowskiego, Kielce 8 VI 1864, *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16a, k. 200; dziekan dekanatu dzierzgowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Dzierzgow 16 VI 1864, *ibidem*, k. 201.

¹²⁴ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 798–799.

1839 r. przyjął w Kielcach święcenia kapłańskie. W latach 1840–1841 pracował jako wykładowca teologii w kieleckim Seminarium Duchownym, po czym przeniósł się na administrację do Wojkowic Kościelnych w Będzińskim, gdzie niebawem został plebanem. Po siedmiu latach powrócił na katedrę profesorską. W roku 1850 zrezygnował z dotychczasowego probostwa i przez okres jednego roku pełnił funkcję kapelana ks. Skarbka w Warszawie. W 1852 r. objął ponownie posadę profesora kieleckiego seminarium, a w 1853 r. wiceregensa. Dwa lata później otrzymał probostwo w Małogoszczu. W 1858 r. bp Beniamin Szymański mianował go kanonikiem honorowym kolegiaty podlaskiej. Aresztowany za działalność patriotyczną, 14 grudnia 1862 r. został osadzony w więzieniu w Chęcinach, a następnie odesłany „na dalsze śledztwo” do Warszawy. Przez dwa lata przebywał w warszawskiej cytadeli. Na mocy amnestii został zwolniony i powrócił na probostwo do Małogoszcza. W latach 1875–1885 był po raz czwarty wykładowcą teologii w seminarium. W 1885 r. został kanonikiem gremialnym kolegiaty kieleckiej, w 1892 r. prałatem-kustoszem, w 1898 r. zaś archidiakonem kapituły katedralnej w Kielcach. Zmarł po krótkiej chorobie 27 marca 1899 r., do końca pełniąc obowiązki członka kapituły i pasterza parafii. Żegnany przez tłumy wiernych i liczne grono księży, został pochowany 29 marca na cmentarzu parafialnym w Małogoszczu¹²⁵. Nabożeństwo żałobne celebrował ks. prałat Brudzyński, mowę pogrzebową wygłosił natomiast ks. Wincenty Giebartowski, profesor seminarium kieleckiego¹²⁶.

Stanisław Kamiński (1866–1878). Urodził się 7 grudnia 1837 r. we wsi Cieladź, w powiecie rawskim, guberni warszawskiej. Początkowo uczęszczał do szkół elementarnych w rodzinnej miejscowości, a następnie – od 11. roku życia – do szkół powiatowych w Końskich. Po ukończeniu czterech klas, przez rok pozostawał w domu rodzicielskim, po czym w latach 1853–1854 pełnił funkcję guwernera we wsi Sokolniki Mokre. Do Seminarium Duchownego w Kielcach wstąpił w 1855 r. Święcenia kapłańskie otrzymał 9 grudnia 1860 r. Pracował najpierw jako wikary w Koziegłowach, a następnie (od 1862 r.) jako wikary w Krzcięcicach. 29 stycznia

¹²⁵ Grób ks. Bierońskiego znajduje się z prawej strony alei głównej, w głębi cmentarza. Ma formę prostej podłużnej płyty otoczonej sześcioma słupkami, na której widnieje napis: Nestor Bieroński prałat kielecki/ proboszcz małogoski um. 27 marca 1899 r./ Wdzięczni parafianie ten kamień położyli.

¹²⁶ ADK, Akta personalne ks. Nestora Bierońskiego 1842–1890, sygn. XB-19; *ibidem*, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1829, sygn. OP-X/13, k. 50–51; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji krakowskiej* z 1846 r., *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafii 1833–1834, sygn. OD-10/2, k. 556v–557; PK, 1885, nr 49 z 3 XII, s. 777; 1898, nr 27 z 7 VII, s. 429; W. Giebartowski, *Ś. p. ks. Nestor Bieroński*, *ibidem*, 1899, nr 18, s. 281–284; J. Wiśniewski, *op. cit.*, s. 273.

1866 r. otrzymał administrację parafii Rembieszyce. Funkcję tę piastował przez dwanaście lat. W roku 1878 został przeniesiony do Dzierzgowa jako czasowy rządca tamtejszej parafii. Zmarł 19 lutego 1913 r., do końca pełniąc obowiązki duszpasterskie¹²⁷.

Franciszek Grund (1878–1881). Przyszły administrator parafii Rembieszyce pochodził ze stanu mieszczańskiego. Urodził się 27 marca 1812 r. w Gliwicach na Śląsku pruskim. Tam też ukończył szkołę elementarną (1826 r.) i pięć klas gimnazjum. W 1833 r. został przyjęty do Seminarium Duchownego w Krakowie, ale po roku usunięto go z powodu braku kwalifikacji. W latach 1836–1839 był słuchaczem kieleckiego seminarium. Po wyświęceniu na kapłana w lipcu 1839 r., przeszedł na wikariat do Chmielnika. Od 1843 r. był administratorem kościoła w Lisowie, a od 1847 plebanem w Czarnocinie. 11 czerwca 1878 r. otrzymał administrację parafii Rembieszyce. Funkcję tę piastował do swej śmierci 25 lipca 1881 r.¹²⁸

Ludwik Tymowski (1881–1889). Przyszedł na świat 19 września 1850 r. we wsi Górna w powiecie olkuskim, guberni radomskiej. Wywodził się ze stanu szlacheckiego. Edukację rozpoczął w domu rodzicielskim pod czujnym okiem swego preceptora, ks. Makowskiego. Kształcił się następnie w szkole elementarnej w Jędrzejowie (do 1863 r.) i gimnazjum w Pińczowie. Studia teologiczne rozpoczął w 1868 r. w kieleckim Seminarium Duchownym. Świecenia kapłańskie przyjął w dniu 20 września 1873 r. Nie jest wiadomo, gdzie pracował przez pierwsze trzy lata po uzyskaniu święceń. Od 1876 r. był wikarym w Brzezinach, od 1878 r. wikarym w Krzcięcicach, a od 1881 r. administratorem kościoła w Rembieszy-

¹²⁷ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 42–43; sprawozdanie z wizytacji dziekańskiej odbytej w roku 1875, *ibidem*, Wizytacje dziekańskie 1870–1897, sygn. OD-5/34, k. 44v; *Wykaz dotyczący stanu kościołów parafialnych w dekanacie andrzejowskim, sporządzony podczas wizytacji rzeczonych kościołów przez miejscowego dziekana w 1871 r.*, *ibidem*, Akta konsystorskie, dekanat jędrzejowski 1834–1879, sygn. OD-7J/1, k. 232v; „Przegląd Diecezjalny” [dalej: PD], 1913, nr 3, s. 34; *Ś. P. ks. Stanisław Kamiński*, *ibidem*, 1913, nr 4, s. 61–62.

¹²⁸ ADK, Akta kurialne ogólne. Życiorysy kapłanów 1835–1840, sygn. OP-X/6a, k. 96–97; *ibidem*, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 372–373; *Wykaz tabelaryczny kapłanów diecezji krakowskiej z 1839 r.*, *ibidem*, Akta konsystorskie. Raporty o stanie duchowieństwa świeckiego i zakonnego oraz o stanie ludności w parafii 1833–1834, sygn. OD-10/2, k. 532; dziekan dekanatu jędrzejowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Jędrzejów 14 (26) VII 1881, *ibidem*, Akta kurialne ogólne Akta zmarłych kapłanów 1834–1896, sygn. OP-X/16b, k. 550.

cach. W latach 1889–1910 zarządzał probostwem w Bobinie. Zmarł 8 lutego 1913 r. jako proboszcz parafii Krzyżanowice¹²⁹.

Andrzej Przykowski (1889–1892). Urodził się 28 października 1848 r. Świecenia kapłańskie przyjął 3 lipca 1883 r. Pracował kolejno na wikariacie w Chmielniku (1883–1884), Wiślicy (1884–1885), Kromoławie (1885–1886) i Pierzchnicy (1886–1889). W 1889 r. otrzymał swe pierwsze probostwo – w Rembieszycach, którym zarządzał przez trzy lata. W późniejszym czasie administrował kościołami w Strzegowie (1892–1905), Brzegach (1905–1910), Czarnocinie (1910–1920) i Michałowa (1920–1930). W roku 1930 zrezygnował z probostwa w Michałowie i zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł 23 marca 1937 r. w wieku 89 lat¹³⁰.

Władysław Samborski (1892–1893). Urodził się w 1843 r. Świecenia kapłańskiej przyjął w roku 1871. Nie jest wiadomo, gdzie pracował po uzyskaniu święceń kapłańskich. Od 1875 do 1878 r. był wikariuszem w Gnojowie. W 1878 r. został administratorem parafii Sobków, w 1881 r. parafii Czarnocin, zaś cztery lata później parafii Michałów. Był też rządcą kościoła w Pałecznicy (1885–1888), Strzegowie (1888–1892) i Rembieszycach (1892–1893). Od 1893 r. administrował parafią Krzyżanowice, gdzie zmarł 29 maja 1898 r.¹³¹

Edward Gacki (1894–1898). Urodził się w 1859 r. Na kapłana został wyświęcony w 1883 r. Pracował krótko na wikariacie w Dzierzgowie, a następnie na wikariacie w Włodowicach (1883–1885). Pełnił też obowiązki wikariusza w Konie-

¹²⁹ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 1106; PK, 1881, nr 51 z 22 XII, s. 832; PD, 1913, nr 3, s. 34; elenchusy z lat 1873–1913.

¹³⁰ Pleban parafii Pierzchnica do Konsystorza Kieleckiego, Pierzchnica 13 II 1889, ADK, Akta konsystorskie 1818–1938, sygn. PR-6/2, k. 273; wykazy statystyczne parafii dekanatu jędrzejowskiego w 1891 r., *ibidem*, Akta kurialne ogólne. Wykazy statystyczne ludności, duchowieństwa i obiektów kościelnych w parafiach 1877–1892, sygn. OD-9/13, k. 491v–292; PK, 1883, nr 37 z 13 IX, s. 598; 1884, nr 30 z 24 VII, s. 186; 1885, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1886, nr 28 z 15 VII, s. 439; 1889, nr 16 z 18 IV, s. 252; 1892, nr 44 z 3 XI, s. 697; „Kielecki Przegląd Diecezjalny” [dalej: KPD], 1920, s. 85–86; 1930, nr 2, s. 38; 1937, nr 4, s. 100; elenchusy z lat 1884–1936.

¹³¹ Dziekan dekanatu pińczowskiego do Konsystorza Kieleckiego, Pińczów 1 (13) VII 1898, ADK, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 7; PK, 1884, nr 11 z 13 III, s. 186; 1885, nr 18 z 30 IV, s. 282, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1888, nr 42 z 18 X, s. 666; 1892, nr 44 z 3 XI, s. 697; 1893, nr 46 z 16 XI, s. 728; elenchusy diecezjalne z lat 1875–1898.

młotach (1885–1886), Daleszycach (1886–1887), Wawrzeńcicach (1887), Pilicy (1887?–1888), Wiślicy (1888–1889), Lelowie Starym (1890–1892) i Kurzelowie (1892–1894). Od 19 VIII 1894 r. administrował kościołem w Rembieszycach, od 1898 r. kościołem w Oksie, a od 1901 r. kościołem w Raclawicach. Był też rządcą parafii Igołomia (1911–1913), Oleszno (1913–1915), Żarnowiec (1915–1919), Kurzelów (1919–1924) oraz Imielno (1924–1934). Po przejściu na emeryturę w 1935 r., zamieszkał w Domu Księży Emerytów w Kielcach. Zmarł 20 czerwca 1944 r. w wieku 85 lat¹³².

Józef Adamczyk (1899). Urodził się w Oksie 2 lipca 1852 r. Jego rodzicami byli Szymon i Anastazja. W latach 1862–1864 uczęszczał do szkoły elementarnej w Koniecpolu, a w latach 1864–1868 do gimnazjum w Kielcach. Pragnąc wstąpić do kieleckiego Seminarium Duchownego, przez dwa lata samodzielnie przygotowywał się do egzaminów, ucząc się w domu. W 1870 r. złożył pomyślnie egzaminy wstępne i został przyjęty w poczet studentów pierwszego roku tego seminarium. Święcenia kapłańskie otrzymał 18 lipca 1875 r. z rąk bpa Tomasza Teofila Kulińskiego. Od XII 1877 do IX 1883 r. pracował jako prefekt seminarium nauczycielskiego w Jędrzejowie. Po krótkim pobycie na wikariacie w Będzinie, w XII 1883 r. wrócił na posadę nauczyciela seminarium w Jędrzejowie, na której pozostawał do 14 XII 1898 r. W roku następnym otrzymał nominację na stanowisko administratora parafii Rembieszyce. Po uwolnieniu z tej funkcji zamieszkał w Częstochowie, gdzie założył w 1901 r. i przez szereg lat (do 1915) redagował miesięcznik katolicki pod nazwą „Dzwonnik Częstochowski”. Od 1920 do 1923 r. przebywał w Warszawie, gdzie za zgodą kurii biskupiej pracował na stanowisku referenta prasowego Sekcji IV Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej. W 1923 r. otrzymał od rządu skromną emeryturę nauczyciela i w tym samym roku przeniósł się do Poznania. Oddał się wówczas bez reszty malarstwu i grze na skrzypcach – swym wielkim pasjom. Zmarł w marcu 1938 r. w wieku 86 lat. Pochowano go na cmentarzu parafii Bożego Ciała w Poznaniu¹³³.

¹³² PK, 1883, nr 37 z 13 IX, s. 598; nr 41 z 11 X, s. 663; 1885, nr 18 z 30 IV, s. 282; 1886, nr 48 z 2 XII, s. 760; 1887, nr 30 z 28 VII, s. 470; 1888, nr 14 z 5 IV, s. 219, nr 42 z 18 X, s. 666; 1892, nr 32 z 11 VIII, s. 508; 1894, nr 45 z 8 IX, s. 714; PD, 1913, nr 4, s. 10; KPD, 1945, nr 1, s. 6; katalogi diecezjalne z lat 1884–1944.

¹³³ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 12; *ibidem*, Akta personalne księży. Życiorysy księży diecezjalnych i zakonnych z XIX w. (od 1853), sygn. OP-X/1, k. 1; ks. Józef Adamczyk do Konsystorza Kieleckiego, Warszawa 12 I 1921, *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Akta księży przybyłych 1920–1921, sygn. OP-X/9, k. 319–319v; T. Marcinkowski, *Ksiądz Józef Adamczyk (1852–1938). Redaktor „Dzwonka Częstochow-*

Władysław Samulik (1899–1903). Urodził się 31 grudnia 1859 r. w Siedlcach. Był synem Stanisława i Marianny *de domo* Lisieckiej. Kształcił się początkowo w rodzinnej miejscowości, gdzie ukończył szkołę elementarną i osiem klas gimnazjum. W latach 1880–1882 pobierał nauki na Wydziale Medycznym Uniwersytetu Warszawskiego, a od 1883 r. uczył się w warszawskim Seminarium Duchownym. W roku 1886 przeniósł się do seminarium w Kielcach. Święcenia kapłańskie otrzymał w dniu 23 czerwca 1889 r. z rąk bpa T. Kulińskiego. Pracował najpierw na wikariacie w Książu Wielkim, a następnie (od 14 II 1894) na wikariacie w Proszowicach. W latach 1899–1903 pełnił funkcję administratora parafii Rembieszyce. Był też rządcą kościoła w Łanach Wielkich (1903–1911) i w Sieciechowicach (1911–1923). Zmarł 3 marca 1923 r.¹³⁴

Józef Łakomski (1903–1905). Przyszedł na świat 19 marca 1870 r. w Proszowicach (powiat miechowski, gubernia kielecka). Był synem Ignacego i Barbary z domu Pawłowskiej. Pochodził ze stanu mieszczańskiego. Kształcił się początkowo w rodzinnej miejscowości, a następnie – w latach 1881–1887 – w progimnazjum w Pińczowie. W roku 1889 wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego, a po jego czasowym zamknięciu w 1893 r. – do seminarium w Płocku. Święcenia kapłańskie uzyskał z rąk bpa T. Kulińskiego w dniu 23 września 1894 r. Pracował kolejno na wikariacie w Pilicy, Książu Wielkim (od 1896), Busku (od 1897) i Jędrzejowie (od 1899). W latach późniejszych był rządcą plebanii w Podlecach (1901–1903), Rembieszycach (1903–1905), Mieronicach (1905–1911), Biórkowie Wielkim (1911–1914), Zielenicach (1914–1921), Minodze (1921–1924) i Nawarżycach (1924–1944). W dniu 19 marca 1944 r. został mianowany kanonikiem honorowym kolegiaty wiślickiej. Zmarł cztery miesiące później, 19 lipca, jako proboszcz parafii Nawarżycy¹³⁵.

Ludwik Rusin (1906–1907). Urodził się 20 grudnia 1856 r. we wsi Kramsk, w powiecie konińskim, guberni kaliskiej. Nauki elementarne odebrał w domu rodzinnym, a potem ukończył czteroklasową pensję w Piotrkowie. W 1877 r. wstą-

skiego”, Goleniów 1992; PK, 1875, nr 34 z 26 VIII, s. 538; 1883, nr 37 z 13 IX, s. 598, nr 51 z 20 XII, s. 823.

¹³⁴ ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 280; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 510, 511; PK, 1889, nr 28 z 11 VII, s. 439, nr 29 z 18 VII, s. 456; 1894, nr 14 z 5 IV, s. 221; PD, 1911, nr 3, s. 36; KPD, 1923, nr 3, s. 63; elenchusy diecezjalne z lat 1890–1923.

¹³⁵ ADK, Akta ks. Józefa Łakomskiego 1894–1944, sygn. XL-3; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 164; PD, 1911, nr 16, s. 247; KPD, 1945, nr 1, s. 6; katalogi diecezjalne z lat 1894–1917.

pił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony 8 lipca 1883 r. Był kolejno wikariuszem w Łopusznie (1883–1885), Kurzelowie (1885–1887), Staromieście (1887–1888), Wawrzeńczycy (1888), Przybynowie (1888–1893) i Koniuszy (1893–1895). W 1895 r. otrzymał administrację parafii Poręba Dzierżna, a w 1898 r. parafii Chlewice. W latach 1901–1905 pełnił funkcję wikariusza w Krzcięcicach. Był też administratorem beneficjum w Rembieszycach (1905–1907), Podlesiu (1907–1911), Bobinie (1911–1913) i Brzegach (1913–1915). W roku 1915 został rektorem kościoła w Dłużcu. Zmarł tamże 28 czerwca (lub 1 lipca) 1917 r.¹³⁶

Stanisław Kański (1907–1909). Urodził się 25 maja 1873 r. w Książu Wielkim, w powiecie miechowskim. Jego rodzicami byli Stanisław i Emilia z domu Wierzycka. Ukończył szkołę elementarną w Książu Wielkim i cztery klasy gimnazjum w Kielcach. W 1891 r. wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Po dwóch latach władze kościelne wysłały go do seminarium we Włocławku, które ukończył w 1898 r. Świecenia kapłańskie przyjął 10 lipca tego roku. Następnie przez siedem lat pracował jako wikariusz w Olkuszcu. W 1905 r. otrzymał probostwo w Podlasiu, a w 1907 r. przeszedł na administrację do Rembieszyc. W roku 1909 na własną prośbę został przeniesiony na parafię w Zielenicach, gdzie przebywał przez dwa lata. W 1911 r. został zwolniony z obowiązku proboszcza parafii Mnichów i назначony wikariuszem w Oleśnicy z miejscem zamieszkania przy szpitalu sióstr miłosierdzia w Kurozwękach. Pracował następnie na wikariatach w Bejskach (1912–1913) i w Wiślicy (1914). Na tej ostatniej placówce przebywał krótko. W lutym 1914 r. ciężko zachorował i przeniósł się do rodziny w Książu Wielkim. Pozostawał tam co najmniej do roku 1921. Ostatnie lata życia spędził w Domu Księży Emerytów w Kielcach, gdzie zmarł 13 sierpnia 1950 r. Jego ciało spoczęło na kieleckim cmentarzu¹³⁷.

Paweł Chęciński (1911–1915). Urodził się 15 stycznia 1838 r. w Kobylnikach (gubernia radomska), w rodzinie mieszczańskiej. Kształcił się początkowo w domu rodzinnym, a od 1851 r. uczęszczał do szkół powiatowych w Pińczowie (ukończył pięć klas). W 1857 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Na kapła-

¹³⁶ ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 262; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 369; PK, 1883, nr 37 z 13 IX, s. 598; 1885, nr 29 z 16 VII, s. 457; 1887, nr 42 z 20 X, s. 683; 1888, nr 7 z 16 II, s. 106, nr 50 z 13 XII, s. 794; 1893, nr 46 z 16 XI, s. 728; PD, 1911, nr 3, s. 37; 1913, nr 11, s. 162; KPD, 1917, s. 20; oraz elenchusy z lat 1884–1917.

¹³⁷ ADK, Akta ks. Stanisława Kańskiego (1898–1950), sygn. XK-8; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 116; PD, 1911, nr 3, s. 37, nr 16, s. 247; 1912, nr 11, s. 166.

na został wyświęcony 27 lipca 1862 r. Bezpośrednio po uzyskaniu święceń został wysłany na wikariat do Kozieglów, a w 1865 r. na wikariat do Koniemłotów. W późniejszych latach był administratorem parafii Kuczków (1866–1881), Łukowa (1881–1882), Tczyca (1882–1896), Daleszyce (1896–1903) oraz Ciagowice (1903–1911). Od roku 1911 pełnił obowiązki czasowego rządcy kościoła w Rembieszycach, od 1915 r. administrował parafią Potok, a od 1916 r. parafią Rogów. Na tej ostatniej placówce pracował przez rok, po czym przeszedł na emeryturę. Zmarł 25 sierpnia 1923 r. w wieku 87 lat¹³⁸.

Stefan (Szczepan) Kempa (1916–1918). Był synem Antoniego i Katarzyny z Borówków. Urodził się 24 grudnia 1882 r. w Mrzygłodzie, w powiecie będzińskim. Pochodził ze stanu kmiecego. Nauki elementarne odebrał w domu rodzinnym i w miejscowej szkole początkowej. W 1897 r. wstąpił do dwuklasowej szkoły Fabianiego w Nowo Radomsku, a w roku następnym do czteroklasowego progimnazjum filologicznego w Częstochowie. Od 1901 r. kształcił się w kieleckim Seminarium Duchownym. W roku 1903 otrzymał święcenia mniejsze z rąk bpa T. Kulińskiego. Na kapłana został wyświęcony w dniu 19 marca 1907 r. w kościele p.w. Świętego Krzyża w Warszawie. Pracował przez jeden rok jako wikariusz w Kidowie i przez dwa lata jako wikariusz w Ogrodzieńcu. W 1911 r. przeszedł na wikariat do Włodowic, a w 1913 r. na probostwo do Rogowa. 7 lutego 1916 r. został mianowany administratorem parafii Rembieszycy. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Zmarł 13 grudnia 1918 r. jako proboszcz parafii Wolica¹³⁹.

Julian Mazurek (1918). Urodził się 20 stycznia 1891 r. w miejscowości Koryczany. Tu też ukończył szkołę początkową. W 1904 r. wstąpił do gimnazjum męskiego w Częstochowie, a w 1907 r. do Seminarium Duchownego w Kielcach. Święcenia kapłańskie uzyskał 6 kwietnia 1912 r. z rąk bpa Augustyna Łosińskiego. Był zrazu wikariuszem w Stopnicy, a następnie wikariuszem w Gołaczowcy (1912–1914), Stopnicy (1913–1918). W latach późniejszych administrował kościołem w Rembieszycach (1918), Szczaworyżu (1918–1923) i Zborówku (1923–1932). W roku 1932 został rządcą parafii Skala pod Ojcowem, a w 1942 r. dziekanem sułozowskim. Trzy lata później otrzymał godność kanonika honorowego Kapituły

¹³⁸ ADK, Akta konsystorskie. Status cleri 1847–1929, sygn. OP-X/13, k. 96–97; protokół wizytacji pasterskiej z 1911 r., *ibidem*, Akta kurialne. Wizytacje pasterskie 1910–1912, sygn. OD-1/5, k. 71; PD, 1911, nr 3, s. 36.

¹³⁹ ADK, Akta ks. Stefana Kempy 1907–1918, sygn. XK-19; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 104; elenchusy diecezjalne z lat 1907–1918; PD, 1911, nr 3, s. 37, 1913, nr 5, s. 74.

Wiślickiej. Został też dziekanem i proboszczem w Słomnikach. W roku 1946 powrócił na probostwo w Skale, gdzie pracował do swej śmierci w 1953 r.¹⁴⁰

Mieczysław Brylski (1918–1924). Przyszedł na świat w 1890 r. w Mrzygłodzie. Wywodził się ze stanu kmiecego. W roku 1912 ukończył Seminarium Duchowne w Kielcach i został wyświęcony na kapłana. Pracował na wikariatach w Wiślicy (1912), Pińczowie (1912–1916) oraz Niwce (1916–1918). Następnie, w latach 1918–1924, pełnił funkcję administratora kościoła w Rembieszycach. Zmarł 28 października 1924 r. w zakładzie dla umysłowo chorych w Kobierzynie. Miał 34 lata. Pochowano go dwa dni później, 30 października, w rodzinnej miejscowości¹⁴¹.

Szymon Zaporowski (1924–1926). Urodził się 28 października 1892 r. w Bobrownikach, w powiecie będzińskim. Był synem Jana i Marii z Rabsztynów. Pochodził ze stanu włościańskiego. Kształcił się początkowo w 5-oddziałowej szkole fabrycznej w Sielcu, a następnie przygotowywał się prywatnie do 7-klasowej szkoły handlowej w Sosnowcu. W 1911 r. został przyjęty do klasy piątej tejże szkoły. Po złożeniu egzaminu na świadectwo aptekarskie w gimnazjum męskim w Częstochowie, w 1912 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Kielcach. Świecenia kapłańskie otrzymał 5 kwietnia 1919 r. W latach 1919–1924 pracował jako wikariusz w Działoszycach, Zagórz, Janinie, Strzemieszycach, Stopnicy i Pińczowie. W październiku 1924 r. otrzymał nominację na administratora parafii w Rembieszycach. Funkcję tę piastował przez dwa lata. Był następnie proboszczem w sąsiednich Złotnikach (od 1926), w Ciernie (od 1947) i w Drugni (od 1949). Zmarł nagle w Chmielniku, w drodze do Buska, na torach kolejki wąskotorowej 11 listopada 1953 r. Eksportacja zwłok odbyła się 13 listopada, a pogrzeb w Drugni dnia następnego¹⁴².

Władysław Serwatka (1926–1928). Urodził się 19 listopada 1898 r. w Porąbce, w powiecie olkuskim. Był synem Feliksa i Wiktorii z Orczyków. W latach

¹⁴⁰ ADK, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 188; PD, 1912, nr 12, s. 182; 1913, nr 10, s. 147; KPD, 1923, nr 4, s. 88; 1942, nr 8–9, s. 3; 1945, nr 1, s. 3, nr 3, s. 72; 1946, nr 2, s. 49; elenchusy diecezji kieleckiej z lat 1912–1954.

¹⁴¹ Ks. Ignacy Żyła do Konsystorza Kieleckiego, Kobierzyn 28 X 1924, ADK, Akta „personalia” konsystorskie ogólne. Akta zmarłych kapłanów 1897–1993, sygn. OP-X/17, k. 20; PD, 1912, nr 10, s. 148, nr 11, s. 166; elenchusy z lat 1912–1924.

¹⁴² ADK, Akta ks. Szymona Zaporowskiego 1911–1953, sygn. XZ-7; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 417.

1905–1909 uczęszczał do szkoły elementarnej w Miechowie, a w latach 1910–1914 do gimnazjum w Kielcach. W 1916 r. ukończył kurs pedagogiczny w Olkusz, po czym przez rok pracował jako nauczyciel ludowy. W 1917 r. wstąpił do kieleckiego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony w dniu 15 czerwca 1922 r. Pracował najpierw jako wikariusz w Miechowie (1922), a następnie w Pilicy (1922–1926). W kolejnych latach zarządzał parafiami Rembieszyce (14 X 1926 – 26 IX 1928), Kluczewsko (1928–1939), Ostrowce (1939–1944) oraz Chełmce (1944–1946). Był też administratorem beneficjum w Pierzchnicy (od 1946), Niedźwiedziu (od 1950) i Kurzelowie (od 1958). W listopadzie 1970 r. ze względów zdrowotnych zrezygnował z probostwa w Kurzelowie i zamieszkał w Kielcach. Zmarł 9 listopada 1973 r.¹⁴³

Adam Teodor Stala (1928–1945). Urodził się 30 października 1875 r. w Janowie, w powiecie częstochowskim. W latach 1886–1889 uczęszczał do prywatnej szkoły w Noworadomsku. W roku 1891 rozpoczął naukę w Seminarium Nauczycielskim w Jędrzejowie, które ukończył w 1894 r., uzyskując dyplom nauczyciela ludowego. W latach 1894–1910 pracował jako pedagog w szkołach w Czarncy, Zielenicach i Wielkiej Wsi. W kwietniu 1910 r. złożył egzaminy w kieleckim Gimnazjum Męskim i wstąpił do tamtejszego Seminarium Duchownego. Na kapłana został wyświęcony w dniu 11 kwietnia 1914 r. przez bpa A. Łosińskiego. W latach 1914–1915 pełnił funkcję wikarego parafii Proszowice, w latach zaś 1915–1917 wikarego parafii Prandocin. Od kwietnia 1917 r. do lipca 1921 r. był kapłanem sióstr norbertanek w Imbramowicach. W lipcu 1921 r. uzyskał nominację na stanowisko proboszcza parafii Drochlin, w czerwcu 1928 r. objął parafię Kluczewsko, a we wrześniu tego roku parafię Rembieszyce. Na tej ostatniej placówce przebywał do 1 grudnia 1945 r., pełniąc jednocześnie (od 1932) funkcję proboszcza w Strzegowi. Po przejściu na emeryturę w 1945 r., był kapłanem Domu Starców w Białogoni (1946), w Dobromyślu (1945–1948), w Domu Księży Emerytów w Kielcach (1948–1951, 1953–1962) i w Słupi k. Pacanowa (1951–1953). Zmarł po krótkiej chorobie 5 sierpnia 1962 r. w Domu Księży Emerytów. Pochowano go w rodzinnym grobowcu w Janowie¹⁴⁴.

¹⁴³ ADK, Akta ks. Władysława Serwatki 1898–1973, sygn. XS-83; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 317.

¹⁴⁴ ADK, Akta personalne ks. Adama Stali 1910–1962, sygn. XS-42; *ibidem*, Akta „personalia” konsystorskie i kurialne. Status cleri 1876–1938, sygn. OP-X/14, k. 316; KPD, 1945, nr 3, s. 73; 1946, nr 1, s. 10; PD, 1914, nr 8, s. 115.

MALGORZATA KARKOCHA

The parish of Rembieszycy in the years 1800–1945. Select problems

The Parish of St. Peter and Paul in Rembieszycy is located in the province of Kielce, in the commune of Małogoszcz. It was founded in 1438 with the efforts of Odrowąż family, the owners Rembieszycy and surrounding villages. From its inception until today, it was composed of four settlements: Rembieszycy, Karsznice, Mieronice and Wola Tesserowa.

The present article discusses the history of the parish Rembieszycy in the years 1800–1945, taking into account such issues as the place of the parish in the church administrative structure, its emoluments, priests and church service, and finally the population of the parish. The basic sources for the research are primarily materials stored in the Archives of the Diocese of Kielce, such as lists of the presbytery funds, inventories *fundi instructi*, statistical lists concerning the parish, reports, and documents prepared for the sake of the parish representatives pastoral visit to the dean, and reports prepared by those in charge of the parish before visiting the parish by representatives of the diocese. The author has also used documents from the archive of the Parish of Rembieszycy (the parish records registering births and deaths and the parish chronicle). Among the printed sources, one should mention the diocesan directories published regularly in the nineteenth and early twentieth century. Other documents, such as correspondence, complement the present study.

Analysis of the source material leads to some interesting conclusions. First and foremost, the parish of Rembieszycy in the nineteenth and first half of the twentieth century was one of the smallest and poorest parishes in the diocese. Low emoluments incumbency in Rembieszycy often caused difficulties in its manning. Suffice it to say that over the nearly 150 years the parish had as many as 25 priests with the title administrator and only one *proboszcz*, i.e. vicar. Twice it was vacant for lack of candidates willing to take over its management.

Throughout the period under research one can observe a small but steady increase in the number of inhabitants of the parish. Larger losses in the population were observed only during the period of epidemics and during World War II. Parish of Rembieszycy was fairly uniform in terms of religious and therefore free from sectarian tensions. The majority of its inhabitants were Roman Catholics. Jews constituted a small percentage of the total population (about 3% in the nineteenth century, less than 4% in the first half of the last century). Other denominations in the parish has also been recorded.

Last but not least, among the inhabitants of the parish throughout the period that is in the interest of the present study (with some exceptions) female parishioners statistically dominated male ones. This phenomenon is not only characteristic of the parish under research but occurred throughout the province of Kielce.